

Entre dos mers

Mariló Sanz Mora

L'INICI

Les 9 del matí i ja està empenyant, es passa el temps imposant i cridant. No en sap altra. Però quin remei! Qui paga mana i Pasqual és qui dirigeix este engranatge. No sé què voldrà tan aviat. De segur que el trobe malhumorat, com sempre. He d'anar de pressa perquè potser s'enfurrunye més, comencen les paraules fora de to i acabem amb males cares per a la resta del dia.

Pasqual i jo no ens portem molt bé. Millor dit a mi no m'agrada ell i jo li sóc indiferent. Ell mana, jo faig. Sóc el seu criat i també el de tots els de la redacció. Faig fotocòpies als companys i busque als arxius la informació que necessiten per als seus articles. A Pasqual, a més, li porte endavant molts assumptes de faldes que tragina d'amagat. Algunes vegades he de telefonar la dona posant d'excusa una fictícia reunió. Alhora, he de fer arribar en el seu nom flors a alguna de les amants mentre passa el vespre amb altra. Qui paga mana. No m'agrada fer encàrrecs mentiders i clandestins que, si no és prou, no tenen res a veure amb escriure. Més bé em molesta, però com ocupe l'escalafó més baix ho he de suportar. Almenys és el consell de tothom. Tanmateix jo vull ser més que missatger o becari. És un fastigueig que no em deixi escriure articles d'opinió o d'investigació. Cada dia li demane una oportunitat, solament unes poques paraules en una columna del periòdic o unes ressenyes, mal que siguin destinades a l'última pàgina. I sempre em contesta que no estic preparat, que abans he d'aprendre mirant els altres. Jo m'obstine perquè sé que m'arribarà el moment. No perd l'esperança i sovint li deixi textos que m'abelleix escriure damunt la taula del despatx. No sé si els llig o no, mai m'ha dit res. Estic convençut que puc responsabilitzar-me d'una secció del periòdic i fer-ho quasi millor que alguns dels companys de redacció que m'envolten. Resignació. Mentre m'arriba la desitjada oportunitat, ací estic, sense dedicar-me a allò que realment vull i sense poder complir el somni de veure les meues paraules impreses.

Caminant cap al despatx imagine èxits periodístics. De sobte desperte, torne a la realitat i m'adone que he de donar-me pressa. Estic segur que està a punt de perdre la paciència. Este corredor no s'acaba mai. Comptabilitze deu portes a la dreta i deu a l'esquerra. A la fi arribe, truque a la porta suaument amb un poc de por i en obrir em sorprenc de qui trobe. És undesconegut Pasqual. Qui tinc al davant té a la cara un inèdit somriure d'orella a orella que poques vegades dona a conèixer. De debò que m'ha desconcertat perquè sempre demostra un mal geni de mil dimonis i hui està content.

Escolte la seua demanda i estic bocabadat. Res de portar-li cafè o desempolsar arxius, res d'enganyifes o d'ajustar-li una cita clandestina amb alguna amant. No puc creure el que m'està dient. Per fi ha arribat el dia desitjat!. Proposa que li demostre el talent d'investigador i de redactor del qual faronege. Vaig a fer-me càrrec de preparar i escriure un treball per al periòdic! Segur? Estic somniant com tantes vegades? No pot ser cert. Aviat despertaré i hauré de baixar d'este núvol on estic ara. Però no, no és la meua imaginació que s'ha posat en funcionament. Pasqual m'ho està repetint per corroborar que l'estic escoltant i a més a més m'està dient que tant de temps esperant l'oportunitat i en arribar el moment m'estic comportant com un incrèdul babau. Té tota la raó, és cert.

Es tracta d'una iniciativa nova. Pasqual pretén traure a la llum mensualment, junt al periòdic, una revista monotemàtica sobre un aspecte d'actualitat. Tal vegada siga una revista de dimensions menudes, potser acabe sent un dossier de grandària semblant al diari, encara no se sap quin format se li donarà. La forma que adopte no és de la meua competència, a mi em toca preocupar-me del contingut.

No sé ni per on vaig a començar en esta primera oportunitat caiguda del cel. Sempre oferint-li una misèria de paraules per a una curta columna i de sobte he d'omplir tots els fulls d'un suplement. Sí, és cert, com ho dic. No es tracta de fer solament un article. Pasqual vol que la totalitat dels escrits els signe el mateix redactor; així s'asseguren que els textos formen un conjunt uniforme. M'ha proposat un tema en concret i carta blanca per tractar-lo de la manera que estime més adient. A penes entenc com, de la nit al dia, se'n refia de mi per fer una tasca de tanta envergadura. La meua cara deu d'haver mostrat l'interrogant que tinc al cap i els inconscients gestos facials d'incomprensió m'han delatat, perquè al moment, amb to de veu cerimoniós, em pregona una sentència.

—Vaig a donar-te una oportunitat, m'ha dit, la que tots els dies m'estàs demanant. Si no traus res en clar i no escrius alguna cosa que arribe a la gent, tornaràs de nou al racó dels arxius i de la fotocopiadora, on t'hi quedaràs per no eixir mai més.

La meua cara ja no li demostra incomprensió, ara està blanca de pànic. Quina responsabilitat! El meu futur depèn de la inventiva i traça per escriure de les properes setmanes.

La idea de Pasqual és mostrar la realitat del viure d'un estranger assentat a Espanya. Cada mes serà de procedència diferent. Com sempre, repetisc amb resignació, ell paga ell mana, tanmateix he d'admetre que en esta ocasió ha posat el dit a la nafra. És un tema actual on s'ha d'escorcollar molt. I és que en són tants els qui cada dia vénen i s'hi queden... convivim tanta diversitat de gent... No podem donar l'esquena a una evidència. M'agrada la idea malgrat no ser fàcil i haver d'ajustar-me a unes condicions. Una d'elles, és que no ha de ser un estranger de qualsevol país, ha de ser obligatòriament un algerià. Altra condició és que no em paga despeses.

El tema és aparentment complicat, també delicat pels temps intransigents que corren. He d'aprofundir en un país que desconec totalment, tot i que em considere un rodamón. Des de ben jove, motxilla al muscle, m'he recorregut mil llocs, però hi ha tant per veure, per conèixer, per assaborir... que en serien necessàries varies vides només per fer-ne una ullada. I Pasqual just m'està demanant que parle d'Algèria, un dels indrets que m'hi falten en el meu bagatge viatger. Em ve a la memòria un dia quan em preguntà sobre els països que coneixia i ara entenc el motiu d'aquella conversa. Crec que en el fons Pasqual vol que fracasse i que continue a la sala de documentació. Podria haver-me demanat els escrits sobre altre país del qual podria parlar-ne més fàcilment. Però no, just m'exigeix que escriga sobre un estranger procedent d'un lloc no visitat i consegüentment sense referències viscudes. Ho argumenta dient que Algèria és un del països més propers i més desconeguts per als espanyols i en això li faig costat. A més, per recolzar la proposta, afegeix que en són molts cada dia arribant a les nostres terres. També ho crec. Però no deixe de pensar que podria haver-me encarregat altre país i l'única pretensió és assabentar-se fins on puc arribar. Faré front a la situació. Ho he de traure endavant siga com siga. Regiraré els arxius que em són tan familiars i si és necessari desembutxacaré el sou del mes visitant Algèria.

Per començar m'ha donat uns suggeriments per on encarrilar les meues passes i plena llibertat per enfocar el tema. Vol que busque les arrels d'un personatge anònim, que compare les dues maneres de viure, la d'abans al seu país de naixença i la d'ara, exposant els problemes amb els quals es va trobar en arribar i potser continua tenint. El meu cap processa la demanda. Pense que Pasqual vol com una biografia d'algú vivint entre dos mons. El desconegut xerraire Pasqual em detalla el projecte. Després d'Algèria vol seguir amb Equador i altres zones del centre i sud d'Amèrica, per després continuar amb els Països de l'Est i Àsia. Fins i tot, diu, podria parlar-se'n dels alemanys i anglesos que fixen la residència a Espanya.

M'ha fet saber que altre company d'oficina està indagant sobre l'emigració procedent de l'Equador per si de cas el meu treball no li agrada. És normal que Pasqual tinga reticències i dubtes sobre què faré i entenc que s'assegure un dossier damunt la taula. No vull atabalar-me. Sé que és la meua oportunitat i vaig a posar-hi l'ànima. No he de perdre ni un minut perquè altra condició és que en el termini d'una setmana li he de presentar les idees i estratagemes per a portar-ho endavant.

La setmana m'està passant frenèticament perquè no he deixat de banda les tasques rutinàries que m'ocupen cada dia a la sala de documentació i fotocòpies, i alhora estic centrat en la reunió amb Pasqual on he de demostrar la meua validesa. M'adone que m'ha observat pas a pas, dia a dia, des de l'instant de l'encàrrec. Sé que li va agradar quan al dia següent de proposar-me el treball, vaig telefonar l'ambaixada d'Algèria per tal de buscar el protagonista dels articles. Li va sorprendre que en només dos dies, tinguera a les mans un llistat d'algerians residents a Espanya. Al tercer dia es quedà bocabadat en veure que ja havia fet una selecció de noms atenent la individualitat i les circumstàncies que els envoltaven. I més atònit encara es mostra en estos moments en saber que, abans del termini de la setmana, ja he fet l'elecció del personatge i ja estic disposat a detallar-li el plantejament que vaig a seguir.

Hamid Assil va ser el primer algerià amb el qual em vaig posar en contacte i des del primer moment vaig saber que seria qui marcaria el meu destí. Moltes circumstàncies afavorien la seua elecció. Va ser determinant que visquera a la província de València, també la forta personalitat que es despenia de les paraules que eixien de la seua boca i, sobretot, la bona predisposició a col·laborar en un projecte que li resultà força interessant. És cert que Hamid tenia molt a dir, estava disposat a fer-ho i no tenia cap inconvenient en mostrar la seua vida. Del resultat final depenia que jo tinguera un seient a les oficines i un lloc dintre del periòdic.

He treballat de valent i ràpid. Han passat els set dies fixats de termini. N'estic enorgullit. Tinc clares les línies a seguir i les diligències a fer. Fil per randa li ho he explicat a un Pasqual impressionat ja prèviament per tot el que m'ha vist fer al llarg de la setmana. Els diversos gestos inconscientment dibuixats a la seua cara mentre jo enraonava, han delatat tot allò que no ha gosat dir en un principi. No obstant el mutisme inicial, a poc a poc he vist com s'ha quedat badat en escoltar-me. Està content, ja no li note la cara de pomes agres, ja no em dóna crits per parlar-me. Per primera vegada em tracta com un periodista i confia en les meues possibilitats. Així que, en acabar d'escoltar tota la detallada explicació que li tenia preparada, Pasqual no ha tingut més remei que donar-me l'enhorabona per la rapidesa i eficàcia com he actuat.

PART II

Sóc Mariona Raussell, la Mariona, com se me coneix per estos indrets on la roda de la vida m'ha dut. La Mariona és el meu nom i també el malnom. Al poble on visc tothom en tenim, uns són més encertats que altres, alguns són més graciosos i també n'hi ha que no ho són tant. També en tinc un al llogaret de la província de Lleida on vaig nèixer, però la gent que m'envolta en estos moments no el sap. Al meu poble natal em coneixien per la Blanca, heretat de ma mare, qui té la pell com el gesmil. Quan vaig arribar, fa al voltant de quinze anys, com era l'única del poble amb el nom de Mariona, no va fer falta inventar molt, el nom propi sigué suficient per identificar-me, primer a mi, després a la meua família. Els meus fills són coneguts per la gent gran com els fills de la Mariona i també com els fills de l'algerià.

Tinc raó, fills? Sovint ho heu contestat a la gent del poble, sobretot a qui no us coneixia i, encuriós, volia saber qui circulava pels carrers. Tota esta allau d'idees que he començat a ordenar és per vosaltres. Vull que quede clar que sou els hereus de cadascun dels pensaments que a partir d'este moment expresse, sou els guardians del resultat final d'esta tasca encetada al dia de hui i que amb seguretat tardaré en completar. Tanmateix també voldria que este compendi de pensaments arribara a més gent. M'agradaria que el nostre viure entre dues realitats fóra testimoni per a altres, la qual cosa m'obliga, en ocasions, a deixar de parlar-vos directament i adreçar-me a tothom en general. Sé que ho entendreu i sé que arribat el moment sabreu com actuar per a fer-ho possible.

Sí, en veu alta i enorgullida dic, per a que ho sàpiguen els desconeguts a qui els puguen arribar estes paraules, que el meu marit procedeix d'Algèria. I a més proclame clarament, malgrat resultar estrany, que una parella com la nostra funciona. I dic estrany perquè és el que sovint escoltem al nostre pas. "Quina parella més estranya, ell moro, amb la pell tan fosca i ella tan rossa i blanca".

Estranya? Que diguen el que vulguen. No són els del poble d'acollida els qui ens critiquen, és la gent de fora qui jutja sense saber. Al poble tothom sap que Hamid és valencià, fill d'emigrants algerians però porta la vall que ens envolta a les venes. Des dels cinc anys vivint al poble, ja és un de tants.

Vaig conèixer Hamid a Barcelona, on m'havia traslladat a viure amb els meus, procedent d'un menut poble lleidatà de naixença sense perspectiva de futur. Des del primer moment, vaig sentir per ell una forta atracció. Sensació ràpida que arribà de manera inexplicable i feia temps no havia experimentat. I és que la meua vida amorosa havia anat de desastre en desastre i posava poca empena per iniciar una nova relació. Però com se sol dir, i de vegades és cert, estes coses són imprevisibles.

Tenia divuit anys quan el vaig veure per primera vegada, els mateixos que jo. Estava dempeus recolzat en la barra del bar de l'hotel on m'havia reunit amb la colla d'amics. Era un lloc menut, agradable i acollidor, on es podia gaudir de la tranquil·litat per poder conversar. Sovint hi quedàvem els de la quadrilla per reunir-nos i anar-nos-en després a sopar. En la distància l'observava, pareixia dubitatiu i amb el cap capficat en algun assumpte. Anava molt ben vestit i ben pentinat. Tenia un paper entre mans. El meu encuriosit cap no endevinava de quina cosa es podia tractar. La conversa dels amics havia esdevingut avorrida i no vaig poder evitar la temptació d'imaginar històries sobre aquell individu. Ho feia sovint, mirava la gent i inventava un passat, un present i un futur, forjava una vida i, sense importar-me si l'errava o no, em quedava amb ella. Mai intentava assabentar-me de la realitat, de què serviria? Era un joc al què la meua, de vegades, desbordada inventiva jugava, creant vides de ficció, algunes tràgiques, altres misterioses, altres de delictes. Però amb aquell individu el joc començava a ser diferent, imaginava però m'abellia saber si encertava.

Per la bona presència física vaig pensar, a la primeria, que seria algun ric àrab de negocis per Catalunya procedent d'algun lloc petrolífer. Imaginava que al seu país portaria un vida de luxe, viuria envoltat de les seues dones, en un palau decorat amb or. Però no... era massa jove. Esta opció no podia ser la correcta.

Tal volta seria el fill major del ric àrab, hereu de la fortuna... No. Al moment vaig posar en dubte esta pensada perquè a les pel·lícules, font de la meua sapiència sobre el tema, tots els magnats del petroli procedents d'aquells indrets tan llunyans, portaven la vestimenta pròpia del seu país, unes gèl·labes blanques i netes, llargues fins als peus, i qui tenia al davant anava vestit de manera occidentalitzada. Veia massa cine... Seguint este fil no anava pel bon camí en les especulacions.

En estos moments m'adone de les idees tan tòpiques que configuraven la meua realitat incertament verdadera. Però això és ara, han hagut de passar anys. Aleshores vivia carregada d'estereotips i com no en sabia més... i m'abellia... vaig seguir especulant.

També tenia pinta de comercial. Era la típica figura del jove amb, aparentment bons modals, jaqueta americana i camisa planxada de manera impecable, corbata perfectament col·locada i calçat lluent. Pareixia dels qui van de casa en casa intentant vendre els seus productes. El defici havia posat en marxa el meu cap i no hi havia manera d'aturar-lo. Tanmateix en analitzar la nova opció imaginada, la vaig descartar automàticament. Era impossible. Generalment les empreses volen cares occidentals per fer vendes de cara al públic. La societat és com és, tothom som com som, i si ja de per si, tanquem les portes als insistents venedors de llibres, amb més motiu, si qui truca a la porta de casa, amb un maletí atapeït de novetats vendibles, és un àrab.

Descartada esta possibilitat havia de seguir considerant-ne de noves. Ja no sabia què pensar. Una llum es va encendre al cervell per fer-me veure que, ni venedor ni un dels amos del petroli, seria més probable que fóra un emprenedor jove empresari intentant obrir mercat a Catalunya. Venien molts forasters per eixe motiu a la Ciutat Comtal i era una possibilitat factible. De nou, la intuïció em va fer veure com era de jovenívol, massa per dirigir qualsevol cosa. Més que dirigir empreses estava en edat que el dirigiren. Vaig haver de descartar la idea.

Automàticament em vingué al cap altra hipòtesi. Podria ser un estudiant universitari o nou llicenciat i estava en algun congrés internacional. Tal volta de tot allò que l'ociosa imaginació havia inventat, era el més encertat. No seria la primera vegada que en aquell hotel se celebraven reunions d'aquell tipus. Damunt la barra del bar hi havia un periòdic. Li'l vaig demanar al cambrer amb l'ànim convençut de trobar en la secció local la notícia que anava a traure'm de dubtes. Recorde que un any abans m'havia assabentat que l'hotel estava ple d'arquitectes, mirant l'apartat anomenat agenda que s'hi troba a les pàgines finals. Era l'únic que llegia. I ho recorde clarament perquè vaig conèixer un d'aquells estudiants d'arquitectura que es passava el dia escoltant xerrades, unes més interessants que altres, segons les seues paraules, i per les vesprades volia oblidar tot quant havia escoltat. Jo era molt jove. La colla d'amigues consideràvem un joc hi anar per veure tanta concentració de xics. Vaig estar xerrant amb l'estudiant tres vesprades. Va ser un no res mirant-ho des de la perspectiva actual i un molt des de la mirada d'adolescent inexperta i innocent que vol fer-se passar per adulta. En acabar el congrés no vaig saber més d'ell, tampoc ho vaig tirar en falta.

L'opció del congrés tampoc era l'encertada. El cambrer de la barra m'ho va corroborar. En esta setmana no tenien ni conferenciants ni assistents, ni d'Espanya ni de l'estranger. De nou la imaginació em fallava. I pensant-ho bé era d'esperar. No havia caigut en un detall. Estava perdent facultats imaginatives en no adonar-me que normalment els congressistes continuaven la tertúlia junts després de la jornada de conferències, jo mateixa ho havia presenciat en altres ocasions i al mateix hotel, i este no era el cas. Ja no sabia quina cosa pensar i el pitjor era que m'estava obsessionant.

Mentre estava ocupada amb tots estos tràfecs mentals, el xic causant dels meus deliris, ben lluny de saber què em rondava pel cap, estava a la barra del bar capficat amb el menut paper que també em tenia intrigada. Com no? Tot ell era un misteri a resoldre per totes. De reüll, intentant que no s'adonara del persistent voler saber que cada vegada era més fort, vaig observar com s'adreçava al cambrer. Aniria a pagar? Quina pena!, vaig pensar. Se n'anava i no en sabia més!.

No, no pagava, què feia ? No li donava diners al cambrer, li parlava. Què li estaria dient? Quina llengua empraria? De nou la guionista de pel·lícules començà a treballar. Malgrat els anys, recorde que vaig pensar, fins i tot, que el paper podria ser un llistat de vocabulari bàsic d'espanyol o tal volta de català.

Quina curiositat! Estava atabalada, feia temps que no em captivava un desconegut. L'havia de conèixer, ho necessitava. M'urgia saber la seua realitat no em conformava amb especulacions. Per què? No ho sé, són coses del destí.

PRIMERA

Alger, gener de 1986

Estimat fill Hamid:

Espere que continues bé, fa poc s'hem vist malgrat semblar una eternitat. Els teus germans menuts i la teua mare et saluden. Vaig a començar amb la carta de gener.

Com vàrem acordar, per a que no oblides qui eres i d'on vénis, cada mes d'este primer any de separació, jo seré els ulls que et faran conèixer este país que ta mare i jo hem trobat després de deu anys d'absència. Mon pare, el teu iaio Rachid, que Al·là el tinga amb ell, del qual segur guardes pocs però intensos records, va conservar i va llegir sovint les cartes enviades quan començarem la nostra aventura en Espanya fa deu anys. Foren cartes escrites des del cor, barreja d'enyorança i il·lusió, en total dotze, una enviada cada mes de l'any. Després en lliurarem més, però esporàdiques. Les dotze cartes formaren una deixa amb la intenció de reunir les sensacions primeres d'un poble, les del primer colp d'ull, o dels primers dotze colps d'ull, seria més correcte dir. Era una manera per la qual mon pare i ma mare conegueren Espanya, el país que en eixos moments començava a ser un poc nostre. També les cartes eren una manera de parlar-se en la distància. Jo volia que tots dos s'adonaren com era el nou lloc on vivia, que foren partícips de les noves emocions sentides. I ho vaig aconseguir perquè gràcies a les cartes els iaies Rachid i Sara, van anar canviant de pensament i d'actitud, i a més, s'establí un vincle molt fort i íntim entre mon pare i jo. Malauradament, de tot el manoll d'aquelles cartes guardades amb recel, ara poc en queda. Després de l'incendi i de la tragèdia quasi res es va salvar de les flames, només una de les cartes que en eixos moments no estava amb les altres, també un rellotge i uns pocs llibres. Una espurna d'un curt circuit alimentada per una ventada d'aire i un grapat de fustes velles i corcades foren l'inici del desastre, després el foc arribà a unes bombones de gas i es va sentir l'explosió. És l'únic que he pogut saber, per ara. El meu pare i el meu iaio Mohand, qui passava una temporada al poble, dormien tranquil·lament i així es quedaren per sempre. Ma mare, la iaia Sara, sortosament no estava dormint i va eixir ben parada, però amb la imatge de la mort al cap i la impotència de no poder fer res. En este moment ja no puc seguir escrivint, les llàgrimes esborronen les lletres. Altre dia seguiré.

Estes paraules mensuals que enceten esta primera carta de la sèrie pretenen ser la meua herència per a tu i per als néts que espere algun dia em dónes la satisfacció de donar-me. Pretenen fer-te conèixer el país que no et va donar temps d'assaborir al llarg dels cinc anys que vas gaudir d'ell, simplement perquè poc vas eixir del poble menut on vas nàixer. De segur que al llarg dels dotze mesos, et repeteisc coses que saps, bé perquè ho recordes o perquè ho parlàrem a Espanya. Tant se val, estes cartes tenen la missió de ser una deixa i vull que quede constància de tot. De vegades, pensem, ta mare i jo, que ja no et tornarem a veure, que el món occidental tan atraient i persuasiu et mantindrà entre els seus braços i que a poc a poc t'allunyarà de nosaltres i de les teues arrels. De vegades somniem desperts que ens agradaria et casares amb una xica de les nostres. Tu ja saps el que vull dir, una d'ací. El somni sols és el reflex d'un innocent egoisme, perquè seria la manera de tenir-te sempre al costat. Així i tot, ja sabem que faràs el que cregues correcte, i de la mateixa manera com vàrem acceptar la teua decisió de quedar-te en Espanya, acceptarem el destí que et marques. Ha estat dur deixar-te en Espanya, per a nosaltres encara ets un xiquet. Sempre et considerarem el nostre xiquet malgrat ser tan sensat, responsable i tenir les idees clares. I ho continuaràs sent dintre de deu i vint anys. Ens quedàrem tranquils perquè en casa estaries amb Alí, el nostre benvolgut amic marroquí Alí, qui tan a bé ha acceptat l'encàrrec de tenir-te cura. Va ser una sort trobar Alí, amic nostre i amic teu, un pont entre dues generacions. Encara recorde la cara d'alegria en dir-li que vinguera a viure a casa. Confiàrem en ell al primer colp d'ull. A més d'amic, ha estat com un fill per a nosaltres, com un germà major per a tu. És un bon xicot. Ha fet de tot i per a tots i el més important és ser un bon exemple per a tu.

Encara ets jove per buscar una xica per casar-te, però no tardes, és bo estar acompanyat d'una dona. Les dones aporten sensatesa, encara que sabem que de seny i responsabilitat no te'n falta. Ta mare i jo estem junts des dels divuit anys. És cert, ja ho saps, que el nostre va ser un matrimoni disposat prèviament pels nostres pares, els teus avis. La majoria de les parelles d'aleshores eren concertades com la nostra, i sense quasi conèixer-nos ens posàvem a conviure. A la fi la vida en comú compartida ha resultat bona. Ho has vist dia a dia, però mai t'hem contat què en pensàvem del nostre destí marcat. Quantes coses s'hem callat...! A ta mare no li agradaven les normes que els seus pares li marcaven, normes ben diferents de les que regien les vides dels germans. Es va resignar quan li manaren casar-se amb un desconegut. Haguera preferit escollir ella però no podia desobeir l'autoritat paterna. A la fi, una vegada casats la teua mare, qui poques vegades ha estat callada i submisa, em va canviar alguna part errònia del meu pensament, i a hores d'ara, eixe caràcter quan demostra saber què vol i eixa decisió front a tot, és el que més m'agrada d'ella. M'apura parlar d'estes intimitats amb tu. Són coses personals de les què mai t'he dit res. Però és fàcil expressar-se tenint un paper pel mig. Em fa bé contar-ho. Sempre m'ha agradat escriure més que parlar. Tal volta al llarg dels dotze mesos deixe escriure al cor i arribes a conèixer-me. M'agradaria. Jo no vaig arribar a conèixer de debò el meu pare, mai sabia què pensava i em dol. La seua tasca estava ben delimitada marcant unes normes preestablertes que contínuament recordava a tothom. Fins als divuit anys vaig estar sota la seua protecció i mirada negra, sota els seus dictàmens, alguns amb raó de ser, altres no tant. L'últim manament sigué el casori amb ta mare, que jo tampoc havia escollit i havia de complir.

Sortosament, ta mare i jo ens vam comprendre i compartíem el desacord amb eixes normes dictatorials de la societat patriarcal que no demanava opinió. Ta mare es va casar per fugir, arriscant-se a caure en un pou pitjor i jo també necessitava separar-me d'unes ales protectores que em cobrien i m'angoixaven perquè em manaven com havia de ser en un futur. A mi no m'agradava com eixes ales sobrevolaven per tot arreu sense qüestionar-se res i de vegades tenien un comportament injust. Ta mare i jo ens vàrem casar i estiguérem els primers deu anys de convivència vivint en un món propi i diferent al que ens envoltava, món creat de portes endins de casa. Els primers anys, reconec, costaren de passar perquè havíem d'adaptar-se l'un a l'altre. Tots dos havíem portat distintes vides i teníem uns pensaments que en ocasions contrastaven. Però quan arribares al món tot va ser diferent. Des del moment quan t'agafàrem en braços, no van haver dubtes, sabíem què volíem i què pensàvem. Mirant com els teus ulls ens miraven, vam endevinar com havíem d'encarrilar les teues passes. No ens importaven les opinions crítiques, nosaltres tres ja érem una família. No sé quins records pots guardar a la memòria dels teus primers cinc anys vivint al poble, possiblement pocs. De segur no te n'adonares com ens creàrem una bombolla per protegir-nos i com ens mantenia aliens al que digueren. Tal volta recordes quan ta mare demostrava una forta personalitat i deixava sentir la seua veu. Et puc assegurar, i mai t'he volgut dir, que este caràcter no agradava la resta de dones i d'hòmens. Tothom opinava que havia de callar i esperar que jo prenguera les decisions. Però a mi m'agradava que parlara i pensara. I així, compartint els dies amb la família del poble però intentant romandre separats del seu influx, estiguérem fins al trasllat a Espanya. Beneït el moment quan ens va eixir l'oportunitat de separar-nos per un temps d'unes idees que no ens agradaven. Beneïts anys vivint fora, en els quals a les nostres ments creàrem l'Algèria desitjada. Per això no et parlàrem dels aspectes negatius del país. Volíem viure al màxim la vida nova i no entrava en els nostres plans fer memòria de les raons per les quals se n'havíem anat. Potser actuàrem mal. Si és així crec que estem a temps de posar remei. En estos moments em veig obligat a traure a la llum tot allò que aleshores vaig callar per egoisme.

Ta mare, vivint a Algèria amb limitacions per ser dona, va trobar este canvi d'aires una bona notícia. Espanya ben aviat anava a iniciar una nova etapa política, de segur beneficiaria a tots. I així va ser. En arribar-hi es va trobar amb un món que li oferia unes llibertats personals que en Algèria no haguera ni somniat.

Ara, en retornar al nostre món d'origen, he trobat un país amb intents de modernitat però la tradició està molt arrelada. Ta mare també ho veu. Note moltes diferències respecte a Espanya i em costa de vegades entendre algun comportament dels meus paisans. La decisió està presa, hem decidit tornar i ací estem de nou, passe el que passe. Va ser una decisió feta a consciència, meditada, consentida. Després l'accident, jo ho tenia més clar perquè em sentia en el deure d'estar a prop de la mare que m'havia criat i així poder ajudar-la a superar la tragèdia de l'incendi. Després de deu anys, malgrat ser feliços entre els espanyols ja pensàvem en el retorn. Els anys passen i l'enyorança per la terra mamada cada vegada era més gran. Al Déu que ens uneix li demane que també t'atrape l'enyorança pels teus i no t'allunye massa temps de nosaltres.

Ja t'he dit que no anem a viure on està la família perquè definitivament la central del nou treball està a Alger. I és el lloc des d'on eixen els camions de transport. I me n'alegre. S'alegrem ta mare i jo que siga així. A la capital s'hi respira un poc més de modernitat i avanç que a les zones rurals. Tanmateix ha sorgit un inconvenient. Ara li demane a la teua iaia Sara que visca amb nosaltres a la capital i es nega dient que vol seguir vivint al poble amb el seu germà Abdallah. M'haguera agradat tenir-la en tot moment al meu costat però no puc fer-hi res. Em queda el consol de poder-la visitar sovint.

I respecte al teu treball i futur, has de seguir estudiant com ho fa Alí. Ell serà informàtic, no sabem molt bé què és, però assegura que és la professió del futur. Si ho diu, serà cert. Ens dius que ho tens clar però no et precipites, hi ha temps per decidir-te. També he de dir que m'agrada quina perspectiva t'has proposat. Jo vaig haver de lluitar amb mon pare per fer uns estudis i aconseguir un títol. El títol no l'he fet servir mai, ni quan era jove ni de major, ni en un país ni en altre. Però els estudis em despertaren un gust per llegir i escriure i un desig constant d'observar i analitzar allò que m'envolta. És el que m'agradaria que aconseguies també.

Estic content amb l'actual ofici. Tota tasca és important i done gràcies a Al·là pel treball de cada dia, demane que no te'n falte mai. Has d'estudiar, Espanya no és Algèria. Tots els jòvens hi estudien i a les empreses agafen els millors. Ta mare i jo t'hem procurat una bona educació que esperem et portarà pel bon camí. Confiem en Al·là.

Podria escriure't en el castellà amb incorreccions que he arribat a parlar en Espanya i no perdre, així, la llengua practicada durant deu anys, però he pensat que és millor escriure en àrab. A mi l'espanyol ja no em fa molta falta. A més, vull que mantingues viva la llengua amb la qual vares nàixer; que no l'oblides. Mentre vivíem junts, la parlaves alhora que t'ensenyaves el castellà i després el valencià. Però ara quan no estem amb tu, amb qui la practicaràs? Amb Alí parlàvem en francès... Si aconseguies eixe treball de traductor d'àrab que vols buscar... Amb les cartes, recordaràs la parla dels teus. I després en repassar-les de nou et trobaràs amb el país de naixença.

En arribar a Algèria, la primera visió del país va ser des de la mar, el port d'Orà, ciutat que tal volta és la que més recordes perquè és la més propera del nostre poble i és el lloc on anàvem sovint a peu per camins intransitables. Era i continua sent una ciutat gran, enorme, important. En desembarcar del vaixell i abans d'agafar un autobús, ta mare, els teus germans i jo, hi vàrem passar unes poques hores. Els menudets deien que pareixia València i no anaven desencaminats. La vaig trobar una ciutat més moderna que quan la deixàrem deu anys enrere, amb un ambient quasi més espanyol que àrab, amb molta animació i bullici. De lluny es veia el castell nou, ja saps, la ciutadella construïda pels espanyols. També la gran mesquita de Pachà es manté perenne al barri espanyol, construïda per a commemorar l'expulsió d'estos d'Algèria. M'entristeix pensar que no sols t'he allunyat del país de naixença, també de la seua història. Crec que posant interès perquè conegueres on vivies i creixies, ta mare i jo s'oblidàrem de parlar-te d'on venies. Hem pujat dalt al minaret de la mesquita. No sé si recordaràs la vista espectacular que s'hi veia. Cada vegada quan anàvem a Orà, recorde que sempre volies pujar-hi i preguntaves què hi havia més enllà de la mar.

Agafàrem l'autobús cap a Alger però abans férem una parada al poble per visitar la família. Com si el temps no passara per a ells, continuen igual, amb les mateixes idees i tradicions, amb els mateixos interessos i obsessions. La família és gran i no tots van veure amb bons ulls la nostra anada a Espanya. Alguns em consideren un traïdor d'Al·là i de les seues creences. Hi ha qui diu que vaig escapar per amagar la falta de submissió de ta mare. Altres afirmen que volia renegar d'Al·là. Tot ben lluny de la realitat. Me'n vaig anar, se'n vam anar, per fugir temporalment d'unes idees amb les quals no creïem i perquè les volíem contrastar amb altres diferents. Se'n vam anar de manera voluntària i hem retornat feliços per la convivència amb altra mentalitat. Crec, n'estic convençut, que ara som més forts i podem fer front a tot.

M'agradaria tant saber què en penses de tot allò que has descobert hui. Mai et parlàrem de sofriment ni de repressions, ni d'injustícies ni d'angoixes, tampoc de la mentalitat del nostre poble endarrerida ni de la família censoradora a la qual pertanyem. En estes cartes aniràs descobrint l'Algèria que de vegades no resulta tan idíl·lica com voldríem i de la qual mai t'he contat res. Si creus que vàrem fer mal callant part de la realitat, perdona. Actuàrem de manera inconscient, ara se n'adonem, ara ens penedim. Perdona novament.

Acabe ja esta carta, este llarg desplegament de pensaments i sentiments que mai havia tingut la valentia de contar-te cara a cara, que formarà part d'un llegat per a tu i per als futurs que seran teus. La carta de febrer et mostrarà altra porció de país i altre tros del meu cor, et desvetllarà altres secrets no confessats. Mentre l'esperes recorda que no estem lluny i si vols sentir la nostra veu sols has de desplegar estos papers i llegir-los de nou.

Salutacions a Alí i una abraçada molt forta dels teus germans menuts i de ta mare que malgrat fer-se la valenta, des de principis del desembre passat quan s'acomiadàrem de tu i d'Espanya, té una ferida a l'ànima per no veure't i no estar-hi.

2

Asseguts als còmodes seients de l'hotel, els de la meua colla continuaven parlant i parlant. De tant en tant s'adreçaven a mi i jo afirmava amb el cap sense saber a quina cosa estava donant el consentiment. I així, absorta en deliris imaginatius, que en alguna ocasió em feren pensar si seria una bona guionista de pel·lícules, no em vaig adonar que aquell desconegut individu, de qui jo pretenia saber-ho tot, en acabar de parlar amb el cambrer havia vingut cap a mi i m'estava preguntant alguna cosa.

—Què... què dius? Perdona, no sé, no sé... estava pensant en altra història. Què volies?—
li vaig dir atabalada i neguitosa.

Aquell jove intrigant i atraient, de qui imaginava una procedència exòtica i llunyana i al qual creia desvalgut perquè pensava que desconeixia la nostra llengua, m'estava parlant en valencià, en un perfecte valencià sense incorreccions i sense cap accent delator que fóra estranger. Havia fallat en totes les especulacions. El xic em preguntava, molt educadament, per una adreça on havia d'anar al dia següent. A la fi tenia resolt el misteri del paper. Encara faltava saber de quin país àrab venia i per què parlava tan bé el valencià. Tot, impacientment ho volia saber tot.

—Perdona, què dius? Ah!, sí, espera, una adreça!— No sabia ni què em deia.

De sobte no recordava cap carrer de la ciutat on vivia, que per altra banda em coneixia com la palma de la mà. Estava veritablement nerviosa, com una adolescent pillada en falta. No m'ho podia creure. El desconegut que m'atreia amb força m'estava parlant i jo tartamudejava i no calava a dir ni fer res bé. Dels nervis inexplicables en una jove, amb l'edat de l'adolescència deixada de banda anys enrere, em caigué el got de refresc damunt la falda. El líquid em remullà la roba i vaig notar, alhora que la gelor del líquid de la beguda per les cames, un escalfament d'orelles i de rostre fent-me pensar que la meua cara, sempre tan blanca, s'havia tornat roja. Estava roja de debò, per no desentonar amb la falda que portava que era del mateix color. M'imaginava amb la pell tan sufocada que estava convençuda que al poble on encara vivien els meus iaïos, ja no em coneixerien per la Blanca, sinó en veure'm, canviarien el malnom per la Roja. La cremor de galtes era tan forta que em feia creure que mai més se n'aniria i que hi persistiria per sempre.

Els meus xerraires amics s'adonaren que el jove àrab havia arribat a la nostra taula, en percebre el soroll del vidre trencat en caure damunt la taula, i a més a més perquè el cop amb els cristalls trencats anà acompanyat d'un crit fort, fora de to, que inexplicablement va eixir de la meua gola. Quin espant! No sols vaig cridar l'atenció dels meus amics sinó de les persones assegudes a les taules del voltant. Aleshores sigué quan amb amabilitat i educació, i veient que de mi no podia traure la resposta que buscava, el culpable del meu nervi es va presentar als amics.

—Sóc Hamid i estic a Barcelona de pas, sóc valencià i demà he d'anar a una adreça i no sé per on para, mireu, la tinc escrita en este paper. Em podríeu ajudar? Li ho he preguntat primer a la vostra amiga perquè he vist que no estava en la vostra conversació, però no sé en quina cosa estaria pensant, que l'he espantada i per la meua culpa ha tombat el got, va dir mirant-me de reüll.

Quina vergonya! Jo, cada vegada més sufocada i més roja, no sabia ni on mirar i, excusant-me en la falda mullada, em vaig alçar del seient i me'n vaig anar al lavabo perquè necessitava fugir. De camí al meu refugi momentani vaig caure en el compte que malgrat parlar valencià tenia nom àrab. Ara sí que no entenia res ni volia imaginar més, ja ho havia fet abans i erròniament. No sabia si volia tornar a veure'l. Per una banda em consolava pensar que en tornar ja no hi estaria, els meus amics li haurien sabut dir l'adreça i se n'hauria anat. Estava avergonyida pel comportament infantil demostrat i només pensar en tornar a creuar-me amb la seua mirada em sufocava més. Però per altra banda m'abellia saber més i volia que continuara amb la colla.

De nou la desorbitada imaginació es posà en marxa. No tinc remei, el cap mai para d'inventar i en eixe moment es posà a especular la romàntica idea que tal volta jo també seria del seu gust. Per què no? Segons un dels tòpics escoltat a les amigues, als hòmens àrabs els agraden les dones com jo. Sóc de les rosses amb cuixes grosses i amb corbes per tot el cos, del grup on hi ha on pessigar, com em diuen els qui m'estimen. I tal volta per una vegada en la vida, si el tòpic era cert, no gastar la talla 38 m'era beneficiós. Perquè he de confessar, que els meus quilets de sobra m'han turmentat per culpa de la societat estereotipada que ens envolta en la qual el culte al cos mana sobre de tot. Quan vaig acabar amb la falda, encara nerviosa, em vaig adreçar a la taula de la colla d'amics. Em vaig alegrar en veure que hi continuava i que s'havia assegut en una cadira molt a prop de la meua. Vaig seure-hi, i tant junts estàvem que la seua cama i la meua xocaven. Ni ell ni jo vàrem fer res per evitar-ho. Només ens miràrem de reüll en un gest de complicitat.

Este va ser l'inici de la nostra història, del començament d'una vida en comú plena d'alegries. Este va ser el motiu pel qual vaig deixar Barcelona. Hamid va ser la causa que em portà a descobrir un món nou i desconegut, diferent i atractiu, de la qual cosa mai em penediré.

SEGONA

Alger, febrer de 1986

Estimat fill:

De nou et retrobes amb la família, en estos moments les paraules escrites ens uneixen. Els teus germans menuts desitgen tornar a veure't, volen tenir de nou el company de jocs. Ta mare t'enyora i a les nits les llàgrimes se li escapen d'amagat. Jo també plore en silenci. Malgrat tot, no t'has de preocupar perquè, per ara, el teu destí està on t'hi trobes en estos moments, i si Al·là vol, et portarà de nou als nostres braços. Ho sé, tots sabem que Al·là ho farà, tornaràs, encara que el nostre cor dubta si serà per quedar-te per sempre o per tornar-te'n a Espanya. Tant se val, tu dirigeixes la vida que nosaltres vam encaminar i en estos moments no ens podem penedir de com et vam educar. Tenim l'esperança que aviat ens veure'm, és un pressentiment dels que s'encerten. El cor ens assegura que no tardarem a rebre la teua abraçada. Serà suficient per ara.

La part negativa del nou treball és que alguns viatges, que sempre són nacionals, m'allunyen tant que no puc tornar el mateix dia a casa. Són nits, de vegades enmig d'un paratge deshabitat, que passe en vetlla a la llitera del camió, a la qual encara no m'he acostumat. En eixos moments lluny de casa, és quan més em recorde de tu i quan perfile la carta del mes. En la foscor nocturna que em rodeja, pense en quines coses et diré o que estaràs fent, i amb tot, faig un esborrany d'allò que se m'ocurreix. Després quan torne a casa, reprenc les notes escrites en soledat i acabe l'escrit. Després ho llic a ta mare, i alguns paràgrafs als teus germans, encara que són massa menuts i no entenen què t'explique.

Ja veus que la meua feina ha variat. A Espanya la tasca era més administrativa, sense massa complicacions perquè, com saps, les grans empreses tenen molt de personal. Allà em manaven sovint que fera d'enllaç en qüestions d'idioma. Els caps de l'empresa feien servir els meus coneixements d'àrab i de francès i sovint feia de contacte i traductor quan hi arribava un estranger. M'alegra pensar que tu estàs dirigint les teues passes pel mateix camí; t'anirà bé.

No tire en falta l'ocupació d'Espanya. M'abellia viure altra volta a Algèria. A ta mare en un principi no li va agradar la idea de tornar, però les arrels ens han arrossegat amb força i han pogut més. A hores d'ara estem contents d'haver-nos retrobat amb el nostre país, que sabem està ple de coses bones encara que per tot arreu es parle solament de les males, algunes de les quals mai t'hem volgut contar i que a poc a poc t'aniré desvetllant. Quan vaig decidir tornar a Algèria i el conseqüent canvi de treball, sabia què feia. M'agrada anar de viatger pel país. És clar que no vaig on vull, vaig on manen, però en el meu camí, m'abelleix ser espectador i observador de les diferències consolidades al llarg dels deu anys d'absència. Gaudeisc descobrint paratges que abans no havia vist i pense que també és bo ser crític quan veig allò que no m'agrada. Ara la meua opinió té altra perspectiva distinta, la de fora de les fronteres algerianes. No em penedeisc d'haver tingut l'oportunitat de conèixer altra cultura, es bo saber mirar des de l'exterior.

Ja fa temps que he iniciat els viatges pel país per a l'empresa. Així i tot, no vull començar a mostrar-te trajectes ja fets ni paratges visitats, sense recordar-te com és Alger, la capital. Alhora que l'he retrobada, després de tant de temps, te l'ensenye. Alger és ara el nostre bressol i serà el teu quan vingues.

La ciutat d'Alger és blanca, no recordava el seu color predominant. Enlluerna la seua lluminositat que ja tenia oblidada. Des del port, el primer que es veu, són els edificis colonials, amb falta d'una mà de pintura, igual que fa deu anys. Estos habitatges moderns conviuen amb les cases velles de la Casbah. Gent europeïtzada es barreja amb la tradicional.

Hem decidit tornar a les vestimentes de sempre, les que porten la majoria, però només en part: ta mare no es cobreix el cap. Així com quan arribàrem a Espanya se les vam deixar de posar per vestir com els espanyols, ara les hem tret del bagul per tornar a vestir igual que la gent que ens envolta. És simplement aparença exterior, el que importa és com es pensa. Nosaltres no som els mateixos, els anys i el viure altra cultura ens han canviat, ja ho he dit. Sabem les limitacions que ara tenim, sobretot ta mare, totes les dones en general i les musulmanes més que altres. Estos pensaments no han d'eixir d'entre nosaltres, tal volta em mirarien mal els meus veïns actuals si me'ls sentiren dir en veu forta, i sobre tot si arribaren a oïdes de la família del poble, dels quals ja t'he comentat com tenen el pensament d'aferrat i endarrerit.

Pels carrers d'Alger hem trobat molts pobres asseguts a les voreres i en veure'ls he donat gràcies a Al·là per haver tingut sempre treball per guanyar-nos el pa. En Espanya no se'n veuen tants. Hem vist brutícia per tot arreu, sobretot quan ens hem encarrilat pels carrerons estrets i laberíntics de la Casbah. No se si te'n recordaràs de l'hotel Safir situat a l'ample carrer amb arcs que fa de façana de la mar, un carrer format per edificis importants d'estil francès, que recorden els qui foren amos temps enrere. Fa anys, quan sols en tenies tres, mentre fèiem temps esperant un autobús, vam entrar-hi. Et vas meravellar, mai havies estat dins d'un hotel de luxe. La setmana passada tornarem a l'hotel per recordar les exclamacions que la teua innocència d'aleshores predicava. Ens haguera agradat tant que estigueres ací... Et tirem tant en falta... De camí a la vivenda que l'empresa ha tingut l'amabilitat de llogar-nos a un preu de cost molt baix, vàrem passar per la plaça dels Màrtirs, molt a prop de la mar i al peu de la Casbah. Hi trobàrem un grapat de mesquites i va ser aleshores, contemplant estos edificis i escoltant la crida a l'oració des de la mesquita quan s'adonàrem a la fi, ta mare i jo, que estàvem al país d'Al·là.

El que més aprecie d'Algèria és la diversitat de paisatge i la quantitat d'ambients que s'hi poden respirar. Un dels viatges d'este mes em portà a Zeralda, tan a prop del poble i que mai vas visitar... Coneixes tan poc d'Algèria... Vaig mamprendre la carretera a l'alba, encara entre dos llums, amb un cel que ni era de dia ni de nit, hora punta de trànsit, de bullici, de sorolls. La gent té pressa per anar al treball i són tants els que hi vivim... Sols cal uns pocs quilòmetres per endinsar-se en la tranquil·litat i serenitat que proporciona anar per estos paratges. Des de la capital seguint la costa, s'hi troben un grapat de poblets menudets de pescadors que tenen un encís particular, una vida pròpia dirigida pels alts i baixos de la mar, i de segur igual de parats en el temps i enfonsats en les tradicions com el nostre, situat un poc més a l'interior. Havia de portar un fardatge a Zeralda. Este grapat de cases ha variat d'uns anys a ara. Recordava, d'este llogaret, la llarga platja d'uns cinc quilòmetres, però poc més. En estos moments és un complex turístic amb un tram de passeig al llarg de la mar que no és del tot segur per als transeünts. El turisme és un bé econòmic descobert fa poc. Algèria té poc a visitar, si de monuments es parla, però si molt per a assaborir. Els pocs visitants estrangers es deixen unes divises que proporcionen riquesa en els hotels, en el sector alimentari o en el comerç. Fins i tot les dones berbers del desert, allunyades de tot i de tots, troben eixida a les seues elaborades estores fetes a mà. Però a Zeralda, fonamentalment formada per hotels turístics, els robatoris són diaris, sense mirar a qui. M'avisaren que no deixara el camió fora de la meua vista si em separava d'ell, i així ho vaig fer. Jo mateix vaig presenciar la ronda dels delinqüents buscant qualsevol cosa que robar i em vingué al cap quan a València uns carteristes em perseguiren fins robar-me. Les platges estaven desertes, sols ells, vigilants i expectants. Al mes de febrer encara fa fred per als banys, tanmateix el dia que vaig estar-hi, feia un oratge benvolent que convidava al passeig per l'arena. En Espanya ho fèiem, de gener a desembre gaudíem de la platja, i sempre, amb fred o calor, hi havia gent vora l'aigua, en estiu banyant-se, en hivern passejant-se. Ho recordes? Em sorprengué veure els hotels amb gent estrangera i la platja tan deserta. En un lloc on vaig parar per menjar m'explicaren el motiu. Els pocs forasters que per estos indrets arriben, ja vénen avisats. Saben per on no han d'anar. Em sap greu la mala publicitat. El que hauríem de fer és comportar-se de la millor manera i que descobriren la nostra veritable manera de ser, deixar-se conèixer, que es predicaren coses bones i no aspectes com este, que per altra banda s'hi veuen per tot arreu.

Note la diferència de les platges amb les d'Espanya; la mateixa arena, la mateixa aigua però no tenen el mateix significat. Les platges d'allà, les que tu pots trepitjar, són llibertat, les d'ací no, malauradament encara no. Però n'estic segur que el temps portarà canvis i renovació perquè la mateixa societat demana l'evolució, malgrat els insistents brots fanàtics, malgrat tot. L'Espanya de fa vint anys no tenia res a veure amb l'Espanya actual, de segur que a Algèria passarà el mateix. Es veu en l'ambient que els algerians volen avançar seguint el camí propi, mantenint la identitat. I s'aconseguirà oblidant el temps d'atur sota domini francès, oblidant qui actua en contra d'este avanç. Estic segur que s'arribarà a una forta i desenvolupada Algèria.

Crec que toca posar punt i final a estes lletres del mes de febrer. M'ha entrat un poc de tristesa en pensar-s'hi sobre les desviades mentalitats que m'envolten i que actualment entrebanquen l'avanç social. Per primera vegada crec amb sinceritat que has fet bé quedant-te en un país lliure de pensar i de fer. Crec que no s'equivocàrem, ta mare i jo, quan vam decidir educar-te en altres valors, alguns del quals no tenen res a veure amb els que nosaltres rebérem. En Algèria s'han de canviar moltes coses. Tots els pobles del món haurien de fer reflexió de com són i canviar si cal. Espanya també té elements que hauria de fer fora. Quan vam anar-hi fa deu anys, Espanya començava a experimentar un fort canvi. Em sap greu no poder llegir les cartes que aleshores li vaig enviar a mon pare, en elles quedava el primer any molt ben detallat i este canvi iniciat quedava plasmat; malauradament fetes cendra viatjaren per tot arreu.

Una abraçada ben forta dels teus desitjant-te el millor per al teu futur. Fins la propera. No deixes de donar una abraçada de la nostra part a Alí.

Hassan

3

Des del principi, Hamid, el vostre pare, em demostrà unes dissimulades insinuacions que, fins i tot ara, tants anys després, en recordar l'excitació dels moments em fan pujar els colors de cara. M'apura contar-vos, fills meus, estos aspectes tan personals, però ho faré. Pense que ja teniu edat per conèixer com va ser l'inici de la relació entre el vostre pare i jo. El temps de descobriment de l'amor no tardarà. Recorde, com si fóra ahir, quan vaig experimentar eixa primera època. L'amor d'adolescència passa de fugaç, com una varicel·la. Tanmateix també heu de tenir en compte que, en ocasions, l'amor primer deixa senyals inesborrables al cor, de la mateixa manera que la varicel·la de vegades els deixa a la cara. Siga com siga, no tardarà en arribar-vos.

Aquella nit a l'hotel, qui acabaria sent el meu marit i jo estàvem molt junts als seients. De sobte una situació inesperada em va incrementar els nervis. Em desconcertà. Hamid havia passat a l'acció. No sabia com actuar quan vaig notar el seu braç per la meua espatlla. No sabia quina cosa fer en notar com dolçament m'acaronava pujant i baixant la mà per l'esquena. Tampoc sabia com l'havia de mirar quan vaig notar com els seus dits s'havien colat per davall del suèter i tocaven directament els sostenidors. I tot passava alhora que es mantenia una animada conversació en què Hamid i jo es limitàvem a assentir amb el cap i de tant en tant dèiem alguna paraula perquè no es notara en què estàvem enfeinats. Sortosament l'escassa llum del lloc i la situació on ens trobàvem asseguts Hamid i jo, ens protegia de mirades alienes descobridores. Quan es va donar per acabada la tertúlia, precipitadament Hamid va apartar la mà de l'esquena, a punt de descordar el sostenidor, i em va mirar fixament als ulls. Jo continuava amb la cara roja del primer moment i no es va notar quan m'havien pujat encara més els colors, en adonar-me'n dels moviments de la juganera mà i notar els seus ulls fixos en els meus. La mirada era un interrogant preguntant què en pensava. Només el vaig mirar furtivament per contestar-li de manera muda que m'havia agradat.

Tots dos no sabíem què fer quan arribà el moment d'acomiar-se del grup. Volia parlar-li. Volia donar-li la meua adreça. Volia parar el rellotge i pensar. Estava atabalada i notava que ell també ho estava. Com un núvol em sentia en el cel. A la fi, ni li vaig parlar, ni li vaig donar la meua adreça, ni vaig poder aturar els temps per posar els peus en terra. Sortosament, l'Andreu, l'amic més extravertit del grup, li va oferir el seu telèfon per si tornava a Barcelona. Hamid el va acceptar ràpidament, content i respirant satisfet, i tot seguit va assegurar que aviat tornaria a la ciutat. Ens va explicar, que l'empresa on estava oferint el seu treball de traductor d'àrab encara no havia acabat el negoci que requeria el seu servei.

En allunyar-se em va mirar de reüll de nou. Hamid buscava altra volta l'aprovació d'allò que s'havia aventurat a fer. Aleshores em vaig limitar a fer-li un gran somriure d'acceptació amb el qual volia dir-li que no tardara en tornar perquè l'anava a esperar.

Hamid havia sabut escollir els estudis amb més futur. S'havia dedicat a estudiar idiomes. Eren pocs els traductors d'àrab existents, ell a més sabia la llengua francesa, que havia començat a aprendre a l'escola rural de l'Algèria natal, i després havia perfeccionat. També sabia l'espanyol, el valencià, i li estava dedicant hores d'estudi a l'anglès. Ni representant comercial, ni metge, Hamid era traductor de llengües. No havia encertat ni una de les especulacions imaginades.

Només havia endevinat una cosa: que li havia agradat des del primer cop d'ull. Em sap greu no haver estat més decidida en el moment. Tal volta a hores d'ara haguera actuat de manera diferent. En acomiar-se no em vaig atrevir a parlar-li, tampoc ho va fer ell. Sortosament no va ser necessari perquè sense creuar-se paraules quedaren les coses clares.

Sabia que tornaria a Barcelona i que cridaria l'Andreu. Aleshores, de segur, el meu amic reuniria la colla i novament tornaria a veure'l. Impacient, esperava fóra el més aviat possible per poder, a la fi, parlar-ne tots dos sols.

Amb ferma esperança que arribara aviat el dia i intrigada i desconexedora del seu món, vaig començar a indagar sobre l'islam, sobre els països àrabs que estan tan a prop nostre i contradictòriament ens resulten tan llunyans. Sentia la necessitat d'empassar-me totes les enciclopèdies, mapes i guies de viatgers que tenia a l'abast per saber més sobre ell i tot el que l'envoltava. I reconec que va ser un inici, una metamorfosi radical en la meua vida, un canvi de mentalitat i de visió de moltes coses. Des que vaig començar a conèixer el món àrab, la seua societat m'atreia més i més. Em fascinava i volia saber profundament d'ella per poder parlar-ne, volia poder defensar-la o criticar-la basant-me en uns coneixements. Perquè alhora que descobria aspectes fascinants, també vaig trobar aspectes culturals que no entenia i mai entendré.

Al llarg d'uns mesos i llibres en mà, vaig descobrir països meravellosos com Marroc, Egipte, Tunísia, Jordània o Síria. Volia saber les diferències d'un país a altre per trobar la peculiaritat del que havia estat el bressol de Hamid.

Des d'aleshores tots els dies esperava la telefonada de l'Andreu anunciant que Hamid havia tornat. Mentre arribava el dia, estudiava; però no els estudis d'empresarials que mon pare havia decidit que fera, sinó el grapat de llibres al voltant del món àrab, que trobava rebuscant per onsevol. Tot escrit o imatge que em poguera arrimar a Hamid era vàlid. Mon pare, ignorant d'allò que m'ocupava el cap, estava content, pensant que els llibres que m'empassava sense parar eren els dels estudis. Pobre home il·lusionat, pensava que, a la fi, havia decidit dedicar els esforços a estudiar la carrera del seu

desig. **TERCERA**

Alger, març de 1986

Estimat i benvolgut fill:

Passen els dies i els mesos. T'enyore fill, i no solament jo; t'enyorem tots. I tu a nosaltres? Esperem amb impaciència el que ens escrius. Nosaltres també volem saber de la convivència amb Alí, de les amistats o de la vida que portes. Ja no tardaran instal·lar-nos el telèfon a casa, tanmateix voldríem, a més de sentir-te la veu, no deixar de llegir paraules escrites. Paper en mà és millor. Una carta és per a mi com si tinguera al davant la persona que escriu. Les paraules per mig del telèfon se les endú el vent; les altres hi queden. En la carta passada em vaig acomiadar de tu trist. La tristesa era deguda a l'enyor per un país que ens va obrir un futur provisional de llibertat. I dic que era provisional perquè ja sabia, des del primer dia, que havia de tornar a la terra de les arrels. Sóc conseqüent amb l'elecció, tanmateix, sense adonar-me'n, no faig altra cosa que comparar. Espanya és un país que m'agrada, foren tants anys de felicitat els que hi visquérem... Tot ens resultava atraient... No renunciaria ni a un minut dels passats al poble menut valencià on vàrem anar a parar i on vivíem junts. Ara estem separats i malgrat que ens sap greu, tu i jo vàrem entendre des del principi que decidires quedar-te. Havies començat uns estudis que havies d'acabar. Després, Déu dirà. En Espanya tens el privilegi de llaurar-te un futur millor que el que podries aconseguir en Algèria. Per tot, malgrat el nostre desig de tenir-te al costat, sabem que serà profitós quedar-te

I ara la meua tristesa ve quan pense en els teus germans. Karim i Moussa creixent en una terra de vegades intolerant, una terra en part discriminatòria, una terra que mostra trets fanàtics sovint incontrolables. Poc en saps d'este fanatisme perquè poc et volguérem contar. Ara ja no callaré més. Els teus germans són, per sort, menuts i estem a temps de donar-los una adequada educació, uns fonaments sòlids de sensatesa que en este país pareix que està perdent-se. Ací és complicat. Ho tenim difícil ta mare i jo, però ho intentarem, combatrem. Lluitarem perquè este país té moltes més virtuts que defectes, perquè la bellesa de la seua terra és incomparable, perquè no s'han d'escoltar les veus aïllades adoctrinant incongruències. I si les coses es posen més mal, sempre podem retornar al nostre segon país que tant estimem, país on per ara estàs i on vàrem deixar amics amb els quals creàrem uns lligams com si fórem de la família. Em sap greu pensar que la gent segueix uns dictàmens sense jutjar. En temps del profeta Mahoma les coses eren diferents, la religió era més tolerant respecte a tot. Les dones gaudien d'uns privilegis que ara ni imaginem. Mahoma va ser l'home més liberal de tots els àrabs, però les seues ensenyances van anar desvirtuant-se amb el pas dels anys. Mentre hui en dia la societat àrab sobrevalora la virginitat, Mahoma es va casar amb catorze dones, totes viudes o separades, sols l'última era verge. Mentre els hòmens àrabs prediquen la submissió de la dona, obediència sense opinió, Mahoma es casava amb dones de forta personalitat que no callaven allò que pensaven i eren escoltades pel profeta. Com Khadidja, la primera, que vivia del comerç i era coneguda pel fort caràcter, independència social i econòmica. Fins i tot, esta valenta primera esposa tenia llibertat per triar marit, sent ella qui va demanar casar-se amb Mahoma, aleshores quinze anys més jove i al qual coneixia molt bé perquè era qui s'ocupava dels seus negocis. Aixa, l'última esposa del profeta, també tenia una voluntat de ferro i no dubtava a contradir el profeta, tant se valia que foren activitats polítiques, culinàries o literàries, facetes on demostraria sempre una intel·ligència superior a la de molts hòmens. Sortosament en la vida actual, se'n troben unes quantes seguint el model de la jove Aixa. Són dones que propugnen la seua independència i drets. Malauradament, encara no se sent molt la seua veu perquè en són més les que han sucumbit a la pressió de la societat de classes i del sistema patriarcal, acabant sent presoneres dels hòmens i d'un sistema que els impedeix participar en la vida econòmica i social. Vaig a canviar de tema, este m'ompli de coratge. No puc entendre com estes coses no són tan evidents per a la resta de gent com ho són per a mi. Per això vaig evitar parlar-te'n sempre; m'enucja i alhora m'entristeix sols pensar-hi.

Este mes la vida viatgera m'ha fet retrobar altra part d'esta terra que m'envolta, terra nostra, teua. M'agradaria tant tenir-te de company de viatge! Que assaborires cada pam on trepitge, igual com ho faig jo. M'imagina que sóc un explorador. El camió és el meu vehicle i quan arribe a algun lloc que m'agrada m'impregne de les seues olors i sabors. La costa, lluminosa i blava, és ben diferent de les serralades muntanyenques impressionants que es poden trobar sols un pocs quilòmetres més avant. És l'Atlas Tellense. No són muntanyes com les que t'envolten en Espanya, encara que en una primera ullada podríem dir que tenen certa semblança. A mesura que s'endinsem cap al sud del país i deixem la costa, les serres van personalitzant-se. Les muntanyes perden la verdor per adquirir un estil i color propi. Són serres rocoses, com l'escenari de les pel·lícules d'indis i vaquers que veïem junts en Espanya. Ara t'estic parlant dels retallats cims de l'Aurés que envolten els quilòmetres i quilòmetres de terres on estan les peculiars datileres situades en embuts naturals o en planures. Els dàtils són la riquesa de la comarca i són exportats arreu del món. Una de les varietats més suculentas són els dàtils coneguts com "deglet noir". No deixe de comprar-ne en Biskra, per comprovar si són tant bons com es diu. I ho són, cert. Biskra és una gran ciutat construïda en una planura. El mercat, situat a una plaça quadrada, està molt animat, com en la majoria de les ciutats i pobles perquè és lloc de reunió social, de comerç i de vida. S'hi pot trobar de tot: dàtils, teles, estores, ceràmica, cistelles o joies. L'ambient és molt agradable. Les dones d'esta zona donen color a la ciutat amb els grans vels decorats amb flors. Res a veure amb els de les dones al nostre poble i que deus recordar. Mentre espere que em descarreguen el camió, faig un relaxant passeig, sense presses, per uns carrers amb arcs i per una plaça plena d'ombres. Parle amb uns hòmens que passen les hores jugant a un joc de taula, variant del dominó que coneixes. M'agrada parlar amb la gent. El terreny ocupat per les datileres d'esta zona l'has de veure. Està al costat d'unes menudes cases fetes d'adob que eren l'antiga població. Com són de diferents a les que es troben als països occidentals! Tot junt forma un paisatge encisador. La majoria dels berbers viuen en cases semblants a estes. Amb el fang i l'arena, tot assecat al sol, es fan les rajoles amb les quals es construeixen els habitacles, que tenen poca resistència però són bons protectors del sufocant sol. Sol i calor, que a mesura que avancem cap al sud es fa més de notar. El món dels berbers és diferent. M'enorgulleix tenir arrels al desert, té unes normes i tradicions pròpies forjades per la vida errant. Les ensenyances beduïnes s'han transmès de generació en generació i perduraran. Algunes han continuat en mi i he procurat inculcar-te-les. I estem on estem, les idees fonamentals d'este viure estaran presents.

Tinc un amic a Tolga, a mitja hora de Biskra, que durant anys portà una vida nòmada, com els nostres avantpassats. No sé quant de temps es quedarà a la ciutat. La vida errant s'arrela a les venes i fa que coste romandre de manera continuada en un mateix lloc. L'exemple està a la meua família. Ja saps que deixà el desert i en un principi s'establí a Ouharzen, a la Cabília. I de nou en anar-me'n jo, part dels meus vingueren amb mi. Al meu amic li passa igual, no té problemes en canviar de viure. El conec de xicotet, érem veïns a Ouharzen i sovint escoltava les històries que el meu iaio contava sobre caravanes i miratges. En créixer va voler experimentar la vida del desert i se'n va anar al sud, però la vida nòmada és molt dura i va decidir donar de nou altre viratge en la manera de viure. Ara porta endavant un negoci d'estores. Sempre m'ha agradat parlar amb ell, sovint la conversa deriva a la diferència entre viure entre arena o entre asfalt, dels avantatges i dels inconvenients. També parlem de la família i del treball. El negoci no li va gens malament. Als seus tallers es confecciona pura artesanía, tot fet a mà. És un plaer gaudir de l'amistat. En acomiadar-se ens abraçarem de manera sincera. Feia temps que no el veia, ha estat una retrobada amb el passat, esta vegada recordant dies d'infantesa i de jocs, moments que mai tornaran però la memòria s'encarrega de ventilar de tant en tant.

Una abraçada carregada de bons desitjos i tan sincera com la que li vaig fer al meu amic de Tolga, t'envia la teua família, esperant amb impaciència saber de tu. També a Alí, de qui no ens contes molt, li enviem salutacions perquè el recordem i enyorem.

Hassan4

Aleshores va ser quan vaig descobrir un món fascinant i desconegut. Sense saber com, en la mesura que anava endinsant-me en la seua coneixença, més atrapada quedava. No sols calia conèixer llocs i paratges d'Algèria, necessitava saber com era la seua gent. De vegades era complicat perquè els mateixos llibres es contradieien. Tanmateix jo, tossuda com sempre, volia descobrir quin de tots aquells recipients de sapiència era el que deia la veritat.

Des de menuda, quan se m'ha clavat entre cella i cella fer alguna cosa no he parat fins que ho he aconseguit. Mai ha fet falta que em dirigiren les passes, jo sola feia el que calia per arribar a la finalitat que en eixos moments em capficava. Entre cella i cella se me va clavar, en una ocasió, comprar-me unes sabates que costaven un ull de la cara. Jo tenia sols 10 anys i com sabia previàment que en casa no me les pagarien perquè eren un capritx inútil, sense dir res, vaig anar estalviant diners de la setmanada fins a aconseguir-les. I em va costar temps... i també sacrificar entrades al cine, així com deixar de banda una col·lecció de cromos d'afamats cantants. Tot valia la pena per les sabates. També entre cella i cella se me va clavar als setze anys, saber-ho tot sobre grafologia. Vaig passar tot un any llegint-ne llibres i analitzant cada signatura o paper escrit que queia a les meues mans. Es van ressentir els estudis, als quals no prestava l'atenció deguda. En el moment quan vaig creure que ja ho sabia tot sobre grafologia, vaig parar d'estudiar els llibres específics i a poc a poc se me va anar l'obsessió d'endevinar comportaments aliens mirant les lletres. A hores d'ara quasi ni recorde res de tot allò llegit. En el moment de conèixer Hamid volia, de la mateixa manera obsessiva, saber-ho tot sobre ell i la seua cultura. I la diferència amb les altres ocasions és que no va ser un desig passatger, més bé al contrari, perquè com més sabia més en volia saber i fins ara no he parat d'aprendre coses dia a dia.

Amb el temps, he aconseguit fer-me millor idea de la realitat àrab i algeriana i com he dit, no ha estat tasca fàcil perquè dissortadament, en ocasions, la veritat es veu falsejada. Així, s'aconsegueix crear concepcions errònies perquè involuntàriament quedem influenciats. Estic segura que tot es fa de manera inconscient. Si he aconseguit desprendre'm dels tòpics és perquè a hores d'ara em dedique a buscar la informació de primera mà. Actualment intente suplir tots els anys en els quals m'he perdut molt deixant-me arrossegar per la comoditat de no saber, absorta per altres aspectes banals. El meu ofici actual és escoltar les veritats per boques pròpies, que són les veritats no tergiversades. Des de fa molts anys, em dedique a l'assistència dels nouvinguts. Vaig començar a ajudar, en la mesura de les meues possibilitats, les persones que anaven arribant al poble sense saber l'idioma i de vegades sense saber ni on estaven. Ara, a més, ajude en la tasca de coordinació entre municipis de la comarca i de la província. També coordine la situació amb altres comunitats, la qual cosa em permet conèixer tot tipus de casos. A la comarca rebem molts emigrants, la majoria atrets pels treballs temporals que s'ofereixen i pensant que es trobaran amb un paradís. La majoria vénen perquè tenen coneguts o familiars. Molts es queden temporades llargues, alguns es casen amb gent nostra, altres no arriben a integrar-se, també estan els qui no troben el futur desitjat i canvien de població o tornen definitivament al país natal.

Crec que parar l'orella i escoltar tot allò que diuen és l'única manera d'arribar a conèixer estes desvalgudes persones que vénen amb l'ànim de refer la seua vida i també la de qui deixen enrere, de vegades són fills, altres són parelles, altres són germans. Desconfie dels llibres que porten pensaments subjectius, en ocasions erronis o contradictoris i que imprimeixen una imatge en la qual el món àrab i l'islàmic són sinònims de violència i conflictes; d'incultura. Em sap greu que els meus fills i la resta de fills dels altres estiguen captant una realitat falsejada. El que deuria fer-se és transmetre que la cultura és un benefici universal que es construeix i enriqueix gràcies al mestissatge de pobles. Cap cultura aconsegueix per ella mateixa avançar, més bé al contrari. L'acumulació i intercanvis culturals són el motor de desenvolupament dels pobles. Si tothom tinguera esta visió moltes coses canviarien.

Estes paraules, fills meus, tenen com a finalitat encomanar-vos una tasca que heu de mamprendre en tot moment. S'heu fet suficientment grans com per fer-vos escoltar davant els companys d'estudi o amics del carrer. El vostre deure és defensar la veritat del vostre origen, per la qual cosa, cada vegada que noteu una informació errònia, feu-ho notar. Voldria seure al vostre costat i explicar-vos el resultat de les meues indagacions. Heu de ser emissaris de la realitat que us pertany. Per això us parle i us conte la meua vida des que vaig descobrir esta part del nord d'Àfrica. Tot allò que he anat vivint i assabentant-me des d'aleshores ho he anat guardant a un magatzem, al qual estic obrint les portes i finestres per vosaltres. Amb tot el que s'assabenteu amb les meues paraules, tindreu part del camí avançat.

QUARTA

L'Oued, abril 1986

Benvolgut fill:

Este mes estic trist, note que una pena molt forta m'abriga. Ta mare sap del meu pesar i el comparteix, però no comprèn per què no puc desfer-me d'ell. Ella pren les coses d'altra manera. Ella s'enfada crida en veu alta al vent el que li passa. Ella parla, plora fort i aconsegueix que l'aire s'emporte els laments.

La meua amargura, si no és prou, es fa més gran, perquè les teues paraules no em poden acompanyar. Confie tant en tu... no obstant això, en estos moments pessimistes tot ho veig negre i estic pensant que malgrat haver donat sempre bons consells, tal volta esta vegada no sabries què dir... S'hem callat tantes coses... Ja no sé ni si t'educarem com calia. Possiblement, a més, et privarem del dret de ser xiquet amb el nostre precipitat desig de convertir-te en un home de profit... Ho hem fet mal o és la mirada negativa que m'ho ennuvola tot?

Ja saps que hem optat viure allunyats de les zones rurals, de vegades nuclis incultes; nius d'intolerància. I done gràcies a Al·là perquè així siga, i a més li demane cada dia que continue. En estos mesos el contacte amb els nostres parents ha estat escàs, però el suficient per adonar-nos dels sentiments que tenen respecte a nosaltres, malgrat ser les nostres arrels amb qui compartim sang. Des de fa deu anys encara no ens han perdonat que se n'anàrem a Espanya, i ara no ens admeten que consentírem que t'hi quedares. Ens diuen que vam cometre traïció a la religió i que som els responsables d'allunyar-te d'Al·là. Què sabran ells! Sortosament no tota la família pensa igual. Ho sabem. Alguns ens recolzen però callen. Entenc el silenci perquè han de conviure dia a dia al poble i no és agradable estar entre enemics.

En la desgràcia de l'incendi, la iaia Sara, es va quedar sense marit i sense sogre, jo sense pare i sense iaio. Pensava ser el seu consol. Volia ajudar-la en la seua pena per les morts a finals de l'any passat. Aspirava a ser el seu reconfort i vaig tornar per ella. Pretenia ser el seu acompanyant en la vellesa. Necessitava fer-li arribar estima i respecte, i alhora havia de complir el deure de fill. Tots són desitjos i pretensions encara no complerts i m'entristeix pensar-hi.

Pel seu comportament ma mare, en estos moments, és una estranya. Em dol l'ànima dir-ho. Malauradament no em vol acompanyar a Alger. Ha refusat viure amb nosaltres a la capital. Estic segur que al poble l'han contaminada amb idees falses. La família és rancorosa i no perdona i ella m'està demostrant que tampoc ha perdonat. M'entuja no tenir quasi oportunitat de parlar amb ella. Pensava que voldria venir amb nosaltres sense reticències, però no ha estat així. No entenc res i en estos moments m'adone que no només a hores d'ara no la conec, pense que mai he sabut què pensava perquè mai opinava. Mai deia res. Sempre era mon pare qui parlava per tots. No té cap culpa. No li ho tire en cara.

Des que es quedà viuda ha estat sota la protecció del germà Abdallah, que l'amaga davall les seues ales. Ell és qui no la deixa venir a Alger, ho sé. El meu oncle va parlar molt clar quan em vaig acomiadar fa deu anys. Va advertir que els aires nous no em portarien res de bo. Aleshores va escollir les paraules justes per dir que algun dia em penediria de la decisió d'anar-me'n i que portaria conseqüències. Les conseqüències ja han arribat capgirant ma mare contra mi.

Em sap greu, fill, que t'assabentes de les pugnes familiars que mai haguera ni esperat ni volgut, però escriure esta carta m'ajuda. T'escric i et parle. Et parle, crec sentir la teua resposta i em consola. També ta mare és un bon muscle on recolzar-me. El bon criteri, la bona voluntat i desig de reconciliació que té m'ajuden. És bo saber que la tinc al costat.

El treball també em fa oblidar els tristos moments. Quan viatge, m'escape dels maldecaps. Els viatges m'allunyen de la realitat personal i em transporten a altra ben diferent. Encara que no sempre canvia tant. En les parades al llarg del camí parle amb gent, alguns coneguts, altres anònims, i en escoltar les històries que tenen a bé contar-me, m'adone que hi ha casos semblants al meu. M'ajuden a aixecar l'ànima.

Este mes la ruta de treball m'ha dut al desert; eixe desert d'on vénen els avantpassats. Sovint imagine com deuria ser la seua existència. Tal volta l'arena influeix en la mentalitat... o potser és la xafogor i la sequera continuada la que marca normes. Sempre m'ha encisat observar les dunes i ara més que mai. Necessitava capbussar-me en l'arena i soterrar llàgrimes. En alçar la vista, el paisatge és un horitzó infinit. Arena clara, arena de diversos colors, segons el lloc, segons el moment. Muntanyes i muntanyes d'arena de mil formes, d'infinites formes, perquè sols li cal un poc de vent per canviar. M'agrada quan faig camí i en un tres i no res les petjades s'esborren. Jo no vull esborrar les petjades recorregudes. Al capdavant ha estat un camí ple de felicitat. El que vull esborrar és la incomprensió i la intransigència. És un encís romandre hores mirant l'arena, es respira una tranquil·litat i dona una agradable sensació de repòs. És un goig poder contemplar estes inconstants muntanyes al llarg de molts quilòmetres seguits. La carretera talla les dunes però al desert elles manen i de vegades, juganeres, envaeixen la via i impedeixen el pas de qui vol avançar. Este itinerari és més llarg que altres i m'impedeix tornar a casa en la mateixa jornada. Just ara que necessite tant de ta mare i dels seus consells. No sé si és bo repensar tant en el meu dolor, tal volta no. Potser siga millor que aboque la tristor als milions de grans d'arena que tinc a l'abast. Esta nit no vaig a dormir a la llitera, necessite algú amb qui parlar i ja he trobat confident. Les estrelles seran les meues interlocutores i les dunes el meu refugi. Parlaré amb elles i elles em portaran les teues paraules i les de ta mare. M'aproparan les veus desitjades que ara tinc tan llunyanes. N'estic segur que serà així.

Bona nit i bon mes. La pròxima vegada que parle amb tu, espere tenir l'ànim més aixecat. La meua abraçada està mullada per llàgrimes de tristesa per la incomprensió, per la impotència de no saber què fer, per voler parlar llargament amb ma mare i explicar-li com l'estime i no poder, per no entendre el per què prefereix estar amb el germà que amb mi, pels dubtes de no saber si vaig fer bé agafant la maleta temps enrere per anar a Espanya i també per no saber si vàrem encertar retornant a Algèria.

Esta carta no la llegirà ta mare i els teus germans no sabran d'ella, només tu, el desert i jo coneixerem el contingut. Una forta abraçada.

Hassan

I va passar com esperava, com desitjava. Al cap de dues setmanes Hamid va telefonar l'Andreu. A la fi tornava a Barcelona. Dies abans, el meu amic va començar a notar el meu desfici perquè sovint li preguntava si havia sabut més del xicot de l'hotel. Per dissimular, en eixir el tema, feia com si no recordara ni el nom. Uns dies preguntava, com si no anara amb mi la cosa, pel jove algerià del dia que tombà el got a la taula. Altre dia, sempre intentant dissimular la veritable intencionalitat, treia a la conversa el moment del crit d'espant en veure'm el refresc mullant la falda. Jo només pretenia arribar a la pregunta clau de si se sabia alguna cosa de Hamid. No m'abellia que l'Andreu sapiguera que no sols sabia el nom perfectament, sinó que recordava cada facció de la cara, els gestos, els moviments i com no, els imprevisibles fets esdevinguts aquella inoblidable vesprada. No, per ara no. L'Andreu era un bon amic, el millor amic, i sempre un confident, però era massa aviat per parlar d'una relació que ni tan sols havia començat. Més endavant podria ser. Si el meu desig es complia seria el primer en assabentar-se. Si pel contrari quedava tot en il·lusió passatgera també possiblement acabaria contant-li-ho i se'n riuríem dels fets. Però encara no, em feia por parlar-ne. Pensava que en posar paraules als sentiments estos acabarien esfumant-se. Ho tenia clar, amb l'Andreu ja en parlaria més endavant. Tanmateix, malgrat els esforços realitzats per callar i dissimular, no vaig aconseguir amagar la curiositat que el jove àrab m'havia despertat. La insistència preguntant i la impaciència per no saber res foren els delators. Així que l'astut i intel·ligent Andreu, qui certament em coneixia bé, no tardà gens a adonar-se del significat real de les reiterades preguntes camuflades. I així va ser com l'amic, que també era molt juganer, em va tirar un cop de mà sense dir-me res. Durant el temps previ d'espera, en cap moment em vaig adonar que els meus sentiments eren tan evidents.

Astutament, en telefonar Hamid, l'Andreu va voler iniciar un joc en el qual només hi havia dos participants. La cita estava prevista per a la vesprada del divendres següent. El joc tramat sigué facilitar que Hamid i jo ens trobàrem sols. Generalment els de la colla no ens reuníem els divendres fins la nit, per la qual cosa no m'estranyà el fet que l'Andreu m'afirmara fervorosament que tots els amics estaven ocupats i que l'única que podia acudir a l'hora establerta a la cita era jo. Les improvisades excuses justificades dels amics em semblaren estranyes, el què em va fer entendre que eren contes inventats per l'Andreu. Vaig decidir no dir-li que imaginava què pretenia i donar a entendre que m'ho creia tot. Així que vaig callar perquè me n'alegrava enormement, que els esdeveniments vingueren de la manera com arribaven. Estava contenta perquè, a la fi, podria estar sola amb Hamid, com era el meu desig.

Gràcies al joc de l'Andreu, Hamid i jo vàrem passar la primera vesprada junts i sols. Passejàrem pels carrerons de Barcelona i ja des del primer moment, parlàrem dels forts sentiments que creïem sentir. I passaren dies i més dies. Els carrers foren testimoni de paraules dolces d'amor i de dubtes que pretenien aclarir unes incipients sensacions. Ens vèiem sovint, tanmateix no era suficient i desitjàvem veure's més. Quant més ens anàvem coneixent, més volíem conèixer-nos. Un cuc insistent a l'estómac sigué determinant per avançar en la relació. No ens conformàvem amb amistar, els nostres desitjos anaven més enllà. Els cors no miraren que teníem distinta cultura, ni que havíem rebut distinta educació. En tot moment parlàvem i ens escoltàvem amb avidesa, volíem saber-ho tot l'un de l'altre sense perdre detall ni temps. Les jornades junts es feien curtes i el temps passava molt ràpid. Deixàvem córrer els minuts, les hores i els dies, mentre li ensenyava la ciutat i li explicava les coses meues. També ell em mostrà com era el seu pensament i també el seu poble. Curiosament em parlava més del lloc valencià d'adopció que del de naixença. Em contà que dels anys d'infantesa a Algèria, sols conservava imatges soltes d'alguns amics i de la família. En Espanya eren tantes les coses noves viscudes diàriament des de l'arribada, que no li va donar temps per pensar en el passat. Em digué que el poc que en sabia sobre el país natal, era per dotze cartes que conservava. Eren cartes que son pare li havia escrit feia poc, on li mostrava el país després d'un temps d'absència. I és que els pares havien viscut a València i al cap de deu anys havien retornat a Algèria per quedar-s'hi definitivament.

De les cartes, Said i Sara, ja sabeu de la seua existència. Conegueu alguna part que us hem contat, però el contingut real, pensaments i descripcions, encara són un enigma que el vostre pare espera desvetllar completament en fer-vos un poc més majors. No us amoïneu, només vol que ho pugueu entendre. De segur no tardarà en arribar el moment.

Em resultà curiós com Hamid anomenava les cartes: com un tresor manuscrit intocable i íntim, una deixa del pare i de la seua família per a ell i la família que en un futur formara. Els escrits eren un testament d'emocions i sentiments a través del qual Hamid havia conegut l'Algèria actual i havia pogut conèixer la manera de pensar de son pare. Les cartes contenien descripcions de paisatges però també expressaven allò que el pare mai havia pogut explicar cara a cara. Hamid s'emocionava parlant del seu tresor manuscrit i jo també d'escoltar-lo i veure semblant reacció. En silenci pensava que volia saber més d'aquell fideïcomís tan especial. No ho podia evitar, a mesura que Hamid més en parlava, més ho anhelava.

Cada minut junts ens unia més. Jo atenia amb devoció les seues paraules, ell escoltava les meues. Hamid estava bocabadat dels meus coneixements sobre Algèria i el món àrab, fins que vaig haver de confessar la intencionalitat premeditada d'impressionar-lo amb la meua saviesa, admetent que tot ho havia llegit per ell.

Entre Barcelona i València anàvem, sense adonar-se'n, configurant un futur junts. Recorde dies d'alegria i felicitat, però també d'incomprensions. La gent del meu voltant em creaven dubtes. Em deien que era massa jove, també immadura i inexperta per saber què volia, no negue que fóra així. Tanmateix vaig continuar amb la tossuderia iniciada seguint el camí iniciat.

I seguint el camí, hem arribat fins al moment actual. Com sabeu, sempre recordem que estem junts gràcies a l'Andreu, l'amic des del principi, el tiet Andreu per a vosaltres, fills, l'únic que a hores d'ara tenim al costat d'aquella colla de Barcelona.

CINQUENA

Alger, maig de 1986

Estimat fill:

No passes pena, estes paraules que hui t'envie, ja no porten la tristor del mes passat. Les estrelles m'ajudaren a veure les coses d'altra manera. Estic segur que m'enviaren el vostre missatge, el teu i el de ta mare, els dos sers que sou la meua família. També ho són els teus germans, que amb la innocència infantil omplin tantes hores d'alegria. Però encara són menuts. Algun dia enraonaran i m'agradaria arribar a tenir amb ells la confiança que en estes cartes estic agafant amb tu. No vull cometre l'error de deixar passar el temps sense conèixer-los, sense saber què diuen i què pensen. No vull que els anys passen i perdre'm com creixen. Eixe error el vaig cometre amb tu, durant els anys que precediren l'estada a Espanya i també en els de després. Tu i jo no vàrem parlar tot el que calia. Em vaig adonar que necessitava saber de tu ja tard, quan et vas fer major i vas reclamar i exigir la meua atenció. Va ser aleshores quan em vaig penedir del temps perdut perquè m'havia passat desapercebuda la teua infantesa. Cert és que les circumstàncies en Espanya convidaven a descobrir altres coses. Tot allò que ens envoltava era novetat. Els tres, ta mare, tu i jo, érem com menuts amb joguines a estrenar. Tot ens venia de nou i cada dia descobríem coses diferents. A casa parlàvem d'Espanya, però no recorde què deies dels espanyols. Potser si em parlaves, era jo qui no escoltava. No sé si vas notar, en algun moment, mirades de rebuig per ser foraster, ni si alguna vegada vas haver de suportar paraules d'intolerància per tenir el color de la pell diferent. I ara pense i estic convençut que de la mateixa manera que ho vàrem sofrir ta mare i jo en algunes ocasions, de segur tu també les patiries simplement per no ser com la majoria que t'envoltava. Ara em penedeisc del temps perdut perquè vull i necessite saber més de tu. Creia que ho estava fent bé i no és així. No escoltava quan contaves sobre l'escola o els companys, no sabia si estaves content d'haver canviat a un país nou. Sé que em vaig comportar de manera egocèntrica i no vaig pensar en cap moment que de la mateixa manera que jo volia contar les experiències noves que estàvem vivint, també tu voldries parlar-ne. Han hagut de passar anys per adonar-me de l'error comès i no vull que em torne a passar amb Karim i Moussa.

Hem acabat el Ramadà i hem complert amb el ritual que marca l'Alcorà dels trenta dies fent dejú. L'havíem abandonat durant l'estada a Espanya. Ara hem tornat a complir-lo. Per celebrar el final anàrem al poble amb la família de ta mare. Allà els costums són intocables. Amb este gest tan simple, alguns parents tornen a confiar en nosaltres, han canviat de parer i ja no pensen que ens hem allunyat de la religió. Estos familiars s'han quedat tranquils en veure que compartíem taula amb ells i més encara quan s'han assabentat que la festa final del Ramadà, no l'hem deixada de celebrar cap dels deu anys passats. Malauradament els meus parents, els que estan vivint al poble, van refusar la invitació de compartir el dia festiu i no han pogut comprovar que no som tan dolents com creuen.

El viatge al desert em va fer pensar molt, també en el futur dels teus germans menuts. Ens preocupa. Sovint en parlem ta mare i jo. Ara que ja no et guardem secrets sobre la realitat algeriana, volem fer-te participar dels nostres dubtes i que ens ajudes en les decisions. Encara estem a temps de donar-los una correcta educació com la que tu vas rebre. Si el que volen és seguir el camí dels estudis, a Algèria hi ha bons col·legis, instituts i universitats. Procurarem inculcar-los l'estima per la cultura, fent-los veure dels beneficis del saber. Però ens espanta el fanatisme que emergeix de tant en tant, de vegades crea inseguretat. És una situació que tal volta encara no transcendeix fora de la frontera però que va calant l'ambient.

El desert em va fer reflexionar i també em va ajudar. Estava a la comarca del Souf, on les cases tenen el sostre en forma de cúpula per fer més suportable la xafogor. Les palmeres soterrades són una constant en tot el camí. Dóna esperança veure tanta vida enmig d'un no res. Dóna empenta veure la valentia de les palmeres sepultades buscant la manera de sobreviure; és la seua manera d'avituallar-se: s'enfonsen en l'arena per trobar l'aigua amagada davall. Esta imatge de supervivència fa pensar que tot és possible, tal volta també la sensatesa front a la incomprensió. I de la mateixa manera que les palmeres creixen i donen un bon fruit valorat, malgrat les condicions de sequera a què estan sotmeses, potser la tolerància guanya la partida per tot arreu. Inshallah.

El meu deambular em portà a la ciutat de l'Oued, amb els carrers d'arena, que és la que s'imposa en aquell indret. El desert s'encarrega d'envair els carrers menuts i estrets que envolten el minaret. I la gent trepitja de dia i de nit l'arena per anar a l'animat mercat o a l'afrancesada plaça on la gent no s'adona que els vidres dels fanals que de nit il·luminen, tenen tanta pols que quasi no deixen passar la llum. Diuen que l'Oued és la ciutat de les mil cúpules. No les vaig contar, ni crec que ningú tinga ànim de fer-ho. Però cert és que en són moltes. Una vegada, quan era menut, vaig visitar esta ciutat. Vàrem pujar al minaret perquè mon pare volia que m'adonara de quantes cúpules hi havien, i començarem a fer el recompte... però vam haver de parar perquè després de moltes, ens cansàrem de comptar.

El tracte amb els habitants del sud és fàcil. Tothom té gana de conversa. En general en tots els llocs la gent gaudeix de parlar amb els curiosos desconeguts que, com jo, pregunten de tot. M'agrada parlar amb la gent dels llocs per on vaig. Estic segur que tu també ho faries, et pareixes tant a mi... El treball que faig de vegades es limita a portar el fardatge a uns llocs en concret i ni tan sols he de descarregar el camió. Encara que mai deixaré de criticar els francesos, reconec que sóc un privilegiat de l'empresa perquè em dóna molt de temps lliure que em permet fer el que m'agrada, que és observar i conèixer l'entorn. Perquè el país evoluciona i canvia, tant la seua gent com la fesomia de les ciutats, i és bo anar descobrint eixos canvis. Després de l'Oued he fet altres rutes a llocs més propers de casa. No obstant això t'he de seguir parlant en altres cartes de la veritable riquesa i bellesa del país que és l'encisador i inconstant desert.

Tots quatre et desitgem bona ventura i guardem intacta l'esperança de veure't aviat.

Rep amb força l'abraçada de la teua arrel. Salutacions a Alí.

Hassan

6

Va ser un any intens i viatger, farcit d'anades i tornades de València cap a Barcelona i a l'inrevés. Cada cap de setmana ens vèiem, ell venia sovint, jo de tant en tant. Els meus pares, els vostres avis, van estar des del principi amb la mosca a l'orella i en cap moment els va agradar, gens ni miqueta, aquell xic acaparant-me tantes hores. Eren moltes les raons argumentades per no acceptar-lo. El jove foraster m'estava distraient dels estudis, que per altra banda no volia fer. També, per la seua culpa me n'anava sense consentiment familiar a València. Però la primera raó en contra, era que Hamid, el vostre pare, era musulmà. Ho sé cert.

Al principi els vostres avis de Barcelona pensaren que seria una relació passatgera, imaginaven que igual de ràpida com havia començat, acabaria fulminant. Confiaven que en un parell de mesos el meu enamorament, que segons les seues paraules sentencioses, em feia tenir pardals al cap, s'hauria acabat i els ocellets se n'haurien anat volant. Però passà una setmana i després altra i altra... i la relació continuava. Jo, tossuda com ja sabeu que sóc, no perdia l'esperança que algun dia els avis li donaren el vist i plau. Insistia tant, que encara no sé com, un dia acceptaren conèixer-lo. Tal volta pretenien descobrir més raons en el seu discurs en contra, no ho sé. Ho feren, però remugant entre dents. Estava segura, incrèdula innocència fantasiosa, que descobririen com era de debò el vostre pare i que així, parlant-li i escoltant-lo, confiarien en els seus sentiments de la mateixa manera fervorosa com jo ho feia. Havia escollit una gran persona i havien d'adonar-se'n. Però a la fi no va poder ser. La innocent incrèdula i fantasiosa que portava dins, s'adonà que havia estat una reunió abocada al fracàs des del primer instant. Durant tot el temps els avis mostraren males cares i poc d'entusiasme. No feren ni l'esforç de ser educats i quasi ni obriren la boca per parlar. Mon pare m'havia preparat un camí per arribar a un destí amb uns estudis d'empresarials que no m'agradaven, el meu futur era una taula al costat del seu despatx on hauria de passar hores i hores sota les seues ordres, tot s'acabava. En aparèixer el vostre pare trencava eixe camí establert. Temien, i encertaren, que si m'ho proposava anava a seguir un itinerari diferent i si em passava pel cap me n'aniria a viure amb el xic a València. Així que no sols era no tenir-me a prop en el treball, sinó que a més apuntava la possibilitat de canviar de població i fugir a unes quantes hores de Barcelona. Els avis no volgueren donar-li una oportunitat, no cregueren en els meus criteris i no confiaren en mi. Em dóna pena que fóra així.

En estos moments no m'agrada veure com sou vosaltres, els meus fills, els qui no esteu tan a prop com voldria. S'allunyeu de l'entorn familiar malgrat facilitar-vos la confiança des de casa. I sé que és inconscient perquè ho porta la societat. Es tanqueu en el vostre món particular al qual sols es pot accedir amb la clau de la joventut. Els qui pertanyem a altra generació no podem entrar-hi. És normal, els pares hem de respectar la vostra vida privada. Ho entenc. En estos moments us conte allò que mai teniu temps d'escoltar, i no per rebel·lia, sinó perquè teniu el cap en els interessos propis de l'edat. Sé que els pares som uns interessats reclamant l'atenció filial. És cert. Voldria tenir-vos sempre al meu costat i que m'escoltàreu. Com que he assumit que no ho puc aconseguir, he optat per esta fórmula i parle quan vull. Una vegada acabada la meua tasca explicant tot allò que la memòria vol anar destapant, sabreu d'estos pensaments quan us vinga de gust, sense marcar-vos ni el dia ni l'hora. Sé que aleshores sí que posareu les ganances necessàries perquè és la vostra vida, la meua història i la del vostre pare, passatges que la memòria deixa escapar. De segur que en donar per finalitzada esta tasca, encara faltaran molt per dir i cert és que us sorgiran preguntes; serà el moment de completar el relat i contestar els dubtes.

A mesura que passa el temps estic més convençuda que no només he de parlar amb vosaltres. Necessite que escolten els avis la meua versió de la realitat. Vull que així siga. És precís que els hi arribe. Hem de fer les paus. Serà difícil perquè estan molt ensorrats en el que pensen i jo també ho estic en el que crec més raonable. Em sap greu que el fet que el vostre pare fóra àrab acabara sent l'impediment principal perquè trencava els seus tancats esquemes. Jo haguera volgut que el conegueren millor, que descobriren la seua sensatesa, que no tingueren present ni la raça ni la religió. Aleshores decidiren no parlar-me i oblidar-se que tenien una filla. Em donaren a elegir entre uns i l'altre. I va passar el que havia de passar. Eixa actitud no es pot tenir davant d'una jove com jo, que sempre he fet el contrari del que m'han manat. Eixes imposicions porten de vegades, decisions dràstiques sense raó de ser. M'agradaria tant que oblidaren les disputes del passat... Em sap greu que no us coneguen. Saben que existiu però fins ara no us han volgut veure. Esta situació ha de canviar. És una llàstima que les conseqüències de ser aferrats a unes conviccions porte desarrelar famílies. Passà amb la del vostre pare i també en la meua. Llàstima! No solament s'han perdut els ser avis, també vosaltres no heu sabut què és tenir-ne a prop. Em dol en l'ànima el trencament dels lligams familiars, no ho volia així. Malgrat tot, crec que vaig fer el que calia. Clarament dic que no tinc cap penediment per la decisió presa en el seu moment.

SISENA

Alger, juny de 1986

Estimat d'entre els estimats:

Llegim les paraules que ens envies, són un estímul, una manera de sentir-te a prop. Escoltem la teua veu en cada línia, notem la teua estima en cada paraula i dia rere dia repassem les cartes. Este és l'avantatge del paper escrit front a la línia del telèfon. No obstant això, tots dos són vàlids. El telèfon també ens apropa i ens agrada, a més perquè el to de veu deixa entreveure com tens l'ànim. L'última vegada que vàrem parlar ens quedàrem preocupats. Ens vas dir que Alí para poc per casa i que pràcticament sols va per dormir, que alguna vegada ha portat uns amics amb els quals no congenies. Ens preocupa, li confiarem la teua custòdia i no ho està complint. Tanmateix alhora notem que la situació no t'amoïna perquè no estàs sol. És un consol saber que enfront de casa s'han posat a viure uns veïns que t'ajuden quan ho necessites, amb un fill de la teua edat. Ens tranquil·litza assabentar-nos que, malgrat no estar Alí, no passes les hores tot sol i que la mare del teu nou amic Ferran et considera quasi com un fill. Estem envanits de tu, saps el que vols i ho fas, busques i trobes, ets constant i treballador, i sobretot, tens un bon cor. Són valors que sigues on sigues et faran bé. S'enorgullim pel que t'has convertit, per la manera com has sabut encarrilar l'educació que t'ha arribat.

Quan el meu ànim decau, m'imagino que estic al desert i de seguida surt del pou, el forat negre i perillós que de tant en tant em convida a enfonsar-me. La zona calorosa i àrida d'arena i roques m'acompanya sovint en moltes jornades. De vegades hi crec veure't com un miratge, i paladege el moment. Estàs entre les impassibles palmeres, sempre soterrades, buscant assedegades les aigües subterrànies. Aleshores penso que no estic sol, tu m'acompanyes... I m'agradaria tant que fora així... Estos viatges em mostren les nombroses vistes que té el país i la quantitat de gent amable i diversa que l'habita. De segur que gaudiries, com jo amb la seua conversa.

No fa molts dies vaig estar a Touggourt, on hi ha soterrats uns reis dèspotes i sanguinolents d'altra època. Em va fer pensar novament en les poques coses que t'he contat, no solament sobre la mentalitat de la gent sinó també sobre la història d'Algèria. Em dol que haja estat així, i confie que estes cartes et despertem la curiositat pel passat algerià que ni l'escola d'Espanya ni jo et vàrem explicar. Aquell dia a Touggourt, sense adonar-me'n, vaig deixar el camió al costat d'un cementiri. I vaig recordar mon pare i el seu, el teu avi i el besavi, tots dos morts entre flames, i em vingueren al cap els avantpassats, els qui ja no són entre nosaltres, cadascú amb la seua vida i història personal. Jo estimava mon pare i el meu iaio Mohand, encara que no compartia alguns dels seus pensaments. No els tire en cara l'educació rebuda, ni el dessaborit acomiadament que m'oferiren en anar-me'n cap a Espanya. El poder de la tradició era superior i actuaren com s'esperava d'ells. Un instint desconegut em va guiar les passes cap a dins del cementiri. Ja saps, deus recordar-ho, com són els nostres recintes dedicats als morts. Cap nom identifica les tombes, sols es pot saber si és home o dona; dues pedres verticals en el primer cas, tres en el segon, res més. Sols de vegades s'hi deixa algun utensili o objecte que, en vida, va ser valuós per a la persona morta. De sobte em vingué al cap quan, per les rodalies del cementiri del poble, jugaves amb els amics a tirar-vos pedres. En veure-ho, sempre us avisava que anàreu amb compte de no agafar-ne cap de les que hi havia damunt dels soterrats. I la teua curiositat innocent preguntava el per què i en explicar-t'ho no arribaves a entendre el significat de la paraula mort. Mai havies perdut algú estimat a prop teu. Voldria ser ara un menut i tampoc saber res de perdre estimats ni sentir la ferida tan fonda que deixen en anar-se'n per mai tornar.

Vaig abandonar mon pare fa deu anys, enmig d'idees contraposades. El vaig deixar, el dia de l'acomiadament, amb el sentiment agre de no rebre el seu consentiment. Vaig partir amb l'esperança que algun dia perdonaria la meua anada. Volia fer-li entendre que no per anar-me'n lluny m'oblidaria del que era meu. I així va ser. No va passar cap dia en Espanya sense pensar en ell i en ma mare. La força de la sang és molt forta. Sovint assajava les paraules per dir-li en veure'l de nou, perquè confiava que, a la fi, l'enuig se li passaria. Era persona de poques paraules, cert és, i la prova és que al llarg dels deu anys d'estada a Espanya, sols vaig rebre quatre cartes amb notícies del meu benvolgut país d'origen. Jo, insistent en la meua idea de fer-li veure les meravelles del país nou que m'havia acollit, li vaig enviar una carta durant cada mes de l'any 1975, ja ho saps, de la mateixa manera com ara ho estic fent amb tu. Aquelles eren les sensacions sentides en veure avançar un país despertant a una nova manera de viure. Amb elles, els meus pares, estic segur, van aprendre a estimar un país desconegut. Ara, amb les cartes que t'envie, vull que sigues tu qui agafes estima per Algèria, deixada un poc de banda per haver-la de compartir amb l'estima per Espanya.

Després del llegat lliurat cada mes al llarg de tot un any sencer, els vaig enviar moltes més cartes, sempre explicant com els enyoràvem. I un dels meus pesars és no haver pogut veure mon pare després de tants anys i corroborar que ja m'havia perdonat. És dur recordar l'última imatge amb la cara enfurruñada i la llengua maleint la decisió presa. El meu dolor és no haver pogut estar al seu costat per intentar evitar la desgràcia de l'accident. La meua tristesa és pensar en la mort tan violenta que va patir junt al que era el teu besavi Mohand. I la meua malenconia ve en veure la teua iaia Sara pesarosa i allunyada de mi. No vull pensar-hi més. En estos moments està acollida en uns braços que em refusen, i no sols renega de mi, també de tots nosaltres, solament perquè volguérem conèixer altra realitat diferent. L'oncle Abdallah, el qui allunya la teua iaia de mi, no atén a raons i té l'odi dibuixat a la cara. No entenc la causa. No vull pensar més en esta...qüestió que em fa tant de mal. Som tan diferents de caràcter l'oncle i jo. El país sencer té tanta diversitat, no sols de mentalitats, també hi ha varietat racial. Al poble ple d'arcs on vaig visitar el cementiri, la gent descendeix del Sudan i és de raça negra. Tal volta si l'oncle arribara fins a estes terres també rebutjaria esta gent. Hi ha persones que sols accepten quan són com ells i pensen de la mateixa manera. Si estos individus tingueren una visió més àmplia de la realitat segurament el seu pensament canviaria. De nou estic enraonant sobre assumptes que no duu enlloc parlar-ne i a més em recorden que vull tenir ma mare amb mi i no puc.

M'acomiade ja, no vull encoratjar-me ni posar-me trist. En estes cartes voldria ser portador sempre d'alegries i no dels maldecaps que em ronden els pensaments. Però has de saber, fill benvolgut, que parlar-ne amb tu m'ajuda a desfer-me d'ells. S'acomiadem fins la propera vegada on et mostraré una part més de la nostra terra, de la nostra gent i de mi. Rep l'abraçada plena d'estima i enyorança dels teus que no t'obliden.

Hassan

7

En aquella època vaig conèixer Fàtima. Al mes del primer encontre amb Hamid, vaig sofrir un accident domèstic sense importància que em portà a l'hospital. Vaig caure per unes escales per anar corrents i sense mirar on posava els peus. Per sort no va ser res, sols un braç trencat, uns dies al llit de l'hospital amb exploracions i radiografies per comprovar que no m'havia trencat res més i les incomoditats posteriors que suposa portar el braç dret enguixat.

I la vaig conèixer, compartia habitació amb ella. Fàtima era àrab. Al primer cop d'ull em vaig adonar. El pèl negre, les faccions de cara perfectes i els ulls rodons i profunds la delataren. Em va recordar Hamid, que tampoc podia negar la procedència natal.

Sempre he cregut en les casualitats i ara de nou em passava. El destí m'havia posat al davant una jove amb qui podria compartir l'alegria per haver trobat Hamid. Tanmateix en un primer moment ho vaig tenir difícil perquè es mostrà poc comunicativa. Quan vaig arribar-hi, feia uns dies que estava ingressada i des d'aleshores poc havia parlat. Fàtima tenia tota la cara plena de blaus i a més el braç i la cama enguixades. En ocupar el llit del seu costat, silenciosament em va mirar i vaig aprofitar per dir-li el meu nom i preguntar-li el seu. Fàtima es va limitar a escodrinyar-me descaradament amb els ulls sense dir cap paraula. Pensant que tal volta no entenia la llengua, vaig desistir. Tanmateix no m'hi conformava, i més per intriga que xafardeig, sense que s'adonara vaig preguntar a les infermeres qui era i per què no parlava. Em digueren poc, només el seu nom i que era del Marroc, que parlava la nostra llengua però que havia optat pel silenci. Segons es deia pel corredor es tractava d'un cas de maltractaments per part de la parella. Em vaig espantar en saber-ho. Des que Hamid i jo anàvem junts, havia escoltat parlar, més que mai, del masclisme àrab i del que podria portar. Eren veus premonitòries que m'auguraven un final desastrós i que procurava no m'influïren. Ara, de sobte, em trobava cara a cara amb les conseqüències que tantes vegades m'havien repetit els qui volien que deixara a banda l'estima sentida. Necessitava saber més de Fàtima però dissortadament no es deixava conèixer. Actuava com una gateta ferida a punt d'arrapar si se la provoca i havia d'anar amb compte.

Al dia següent d'ingressar, Hamid va venir a l'hospital. Per una setmana, tal volta dues, havíem d'interrompre els nostres itineraris de ciutat. Les cites serien entre les quatre parets, el més important era estar junts, si no era d'una manera era d'altra. Hamid va entrar a l'habitació i va seure al meu costat. De seguida vaig notar que Fàtima ens mirava de reüll i que parava l'orella en la nostra conversació. Em va alegrar veure un canvi d'actitud en aquella jove, trista, sola i d'actitud reservada. Observant la receptivitat de la jove mirant Hamid, aprofitarem per saber més d'ella. Hamid va començar a preguntar i per a la nostra sorpresa Fàtima contestava. Per moments vaig sentir gelosia en veure'ls parlant. Però de seguida la desconfiança desaparegué quan em vaig entremetre en la conversa i, de la mateixa manera amable i reposada com parlava amb Hamid, em responia. Al principi la conversa era banal i sense importància, però a poc a poc va agafar seguretat i començà a parlar amb familiaritat. Fàtima ens contà que era del Marroc i que des de feia uns anys vivia en Espanya amb el marit. Estava a l'hospital perquè havia caigut per les escales en relliscar amb una pastilla de sabó. Recorde que fent broma i per trencar la serietat del moment, vaig dir que estàvem a l'habitació de les víctimes de l'escala. Millor haguera estat tenir la boca tancada. Em vaig penedir al moment del comentari en recordar allò que m'havien dit les infermeres sobre el marit maltractador. Fàtima seria de les víctimes que tapen el delicte de la parella, de les que viuen amb por. Durant els dies que vaig estar a l'hospital poc més va contar i en cap moment va canviar la versió dels fets. Un dia entraren per parlar amb ella uns agents de policia i com m'obligaren a eixir de l'habitació no em vaig poder assabentar del que havia dit. Per les infermeres vaig saber que Fàtima no havia denunciat el marit. Jo no em vaig atrevir a preguntar-li una cosa tan personal. Tampoc ella em preguntava res, encara que se li notava curiositat per saber el vincle que m'unia amb Hamid.

Al llarg de la setmana d'estar juntes entre aquelles quatre parets no va rebre cap visita, ni el marit, al qual excusava dient que era camioner i estava de viatge, ni dels pares, segons deia estaven al Marroc, ni altres familiars, assegurant que no en tenia. Era una jove enigmàtica amagant una vida de la qual no parlava. Segurament estava suportant un matrimoni de conveniència imposat pels familiars, segurament com deien les infermeres el marit la dominava. Tot eren suposicions perquè de la seua vida privada no contava res. Em feia sentir mal la impotència per no poder-la ajudar. Volia donar-li l'empenta necessària per denunciar el marit maltractador, informar-la que en Espanya tendria recolzament per part de diverses associacions d'ajuda a la dona. I malauradament no podia fer res. Fàtima havia decidit tancar els seus problemes en una closca. En una setmana em donaren l'alta i vaig eixir de l'hospital, tanmateix no podia deixar-la així i vaig decidir tornar cada dia per visitar-la. Fàtima va agrair la meua companyia i a poc a poc va anar prenent més confiança i perdent les pors a dir la veritat. Amb els dies anà considerant-me una amiga i descobrint la seua vida. Va deixar que entrara en els seus problemes i a la fi, va desvetllar que era cert que el marit li pegava. Amb l'ajuda del psicòleg de l'hospital la vàrem convèncer per posar la denúncia i li buscàrem una residència de dones maltractades perquè s'hi quedara en eixir de l'hospital. La meua sorpresa seria assabentar-me que el maltractador amb qui estava casada era espanyol, un camioner andalús que va conèixer al seu país anys enrere, en un dels viatges de treball que portaven el xic periòdicament per terres del Magreb. En veure Paco, que era el seu nom, Fàtima s'enamorà a l'instant de la gràcia i simpatia demostrada. Malgrat estar educada en les conviccions religioses que l'alertaven del perill de perdre la virginitat, Fàtima va caure en la temptació i va cedir als braços del jove rialler i enamorat que la visitava cada mes. I en una d'eixes periòdiques cites clandestines la deixà prenyada. Fàtima no va tenir més remei que fugir de casa i del país on l'hagueren assenyalada contínuament. A més, Paco es va fer càrrec de la situació i va demanar Fàtima casar-se amb ell. Segons deia li feia il·lusió ser pare. Als pocs mesos de viure en Espanya, Fàtima .va avortar després d'haver rebut una silenciosa pallissa que va haver de suportar tota sola. Cada persona portem al darrere una història, alguna és confessable, altra no tant, alguna és dolça, altra amarga. Fàtima podria contar la seua vida suportant dolor i ferides. Una vida truncada per ser feliç i per engendrar, perquè al capdavant com a conseqüència de les ferides internes ja no podria tenir fills i com a conseqüència de les ferides morals tardaria en acceptar tenir un home a prop. Puc estar agraïda de pertànyer al grup contrari de Fàtima, al grup que porta al darrere una història dolça, no lliure de complicacions però feliç.

I si en estos moments parle de la història que m'envolta és per amor a dos mons. Sóc espanyola però he fet el món algerià propi, per elecció i per consort. Hamid pertany a la cultura àrab per naixença i al món europeu per criança. Tots dos són els mons dels meus fills per herència. M'agradaria aportar un gra d'arena donant a conèixer allò que no se sap perquè no es veu al primer cop d'ull; mostrar la perspectiva personal del poble que tinc sempre present i estime.

SETENA

Alger, juliol de 1986

Estimat fill Hamid:

Encete la carta d'este mes tan calorós, amb l'ànim de recaptar els meus pensaments més profunds. Em fa bé contar-te'ls, no em canse de dir-t'ho, ets el confident esperat amb impaciència per deixar córrer l'ànima i amb ella les preocupacions.

Ja saps que la teua àvia no viu amb nosaltres, cada dia veig més clar que així continuarà mentre el germà estiga pel mig. Jo continue amb les visites, les meues arrels són ells, no ho puc evitar. Necessite estar més temps amb la meua mare, tanmateix note que la volen allunyar i separar definitivament de mi. Em dol. Diuen que sóc una mala influència per a ella, també per a tothom. Del que no tinc dubtes, és que l'oncle està exercint un influx perjudicial sobre ella, la qual submissa i callada no diu res, fa allò que el germà li autoritza i diu les paraules que creu que seran del gust de qui en este moment la té protegida; empresonada, diria jo. Ma mare, la teua àvia, ha perdut definitiva i totalment la voluntat. Sovint vaig al poble només per veure-la, l'oncle posa excuses i no em deixa. El que m'estranya és que sabedora dels meus desitjos, no intente parlar amb mi. No entenc el perquè del seu comportament. Conec l'oncle, sé com pensa, tothom ho sap i m'imagino la seua estratagema, però ningú em dóna explicacions clares. Ma mare és la seua captiva, almenys és el paper que ha adoptat per no alçar la veu en contra. Una de les vegades que vaig aconseguir parlar uns minuts amb ella em digué, amb un to conformista, que volia morir tranquil·la al poble, que no desitjava anar a una gran ciutat com és Alger on hi ha massa bullici i sorolls. En aquella ocasió m'assegurà que està bé amb el seu germà, que li proporciona tot allò que necessita. Però jo sé, en mirar-la directament a la cara, que la seua boca diu coses diferents del que delaten els ulls. La seua mirada em parla que no vol enfrontaments, que prefereix la indiferència a veure com lluiten dos sers estimats, prefereix seguir vivint mantenint-se al marge meu, per por que el germà agafe represàlies. Jo m'obstine en que vull explicacions que no trobe i els dubtes em fan sentir mal. Note que tothom qui envolta ma mare m'amaga coses. Potser siguen qüestions de diners i herència, que la família tinga por que intente apropiar-me d'algun bé material. No sé res. Però el més greu és que ni tan sols em donen l'oportunitat de dir clarament que no vull res d'ells, que si em toca alguna cosa, diners o terres al poble, els ho done. M'enutja que no em deixen dir que l'únic que necessite és saber que ma mare m'estima i poder estar més temps amb ella sense vigilants que la controlen.

Tothom guarda al seu interior secrets que no s'endevinen al primer cop d'ull. De sobte recorde Alí. Què li passa? Per què es comporta d'eixa manera? No ens contes res d'ell... Ens preocupen eixos amics seus que no t'agraden, potser siguen un mal influx. Pareix que no siga el mateix Alí amic que deixàrem amb tu. Eixe mutisme demostra que alguna cosa amaga. Era un xic tan disposat a ajudar. Em ve al cap com es va posar de content quan en acomiadar-nos li diguérem entre bromes que l'anomenàvem el teu tutor provisional, el teu guardià i vigilant... Per sort a falta del seu suport, esta tasca la fan els pares del teu amic Ferran... Encara que el disculpes dient que té un tracte correcte amb tu, Alí guarda algun secret. Éreu amics i també compartíeu confidències i ara no. És sospitos. Fa pensar que potser ens deixàrem influir per les bones aparences i ens equivocàrem. Confiem que .sabràs portar endavant la situació

També este país és més ric de com aparenta.

El desert camufla, amaga la riquesa al subsòl on està el seu tresor. Ja t'he dit diverses vegades la quantitat de verdor que es troba entre l'arena. Són les datileres que creixen gràcies a les aigües soterrades. Altre tresor està a Ourgla, on el desert es torna gris, ple de matolls i xicotetes herbes. La riquesa són els jaciments de petroli, màquines que foraden la terra buscant l'or negre, mecanismes que es veuen de lluny, torres enormes de ferro que s'erigeixen esplendoroses en l'horitzó. A Ourgla, en passejar pel mercat, et pots trobar de sobte dintre d'un jardí on les flors no són de colors ni les fulles són verdes, és un jardí format només per roses, però d'arena, són les roses del desert. Sempre quan hi vaig, i em trobe entre les roses d'arena, no puc més que recordar-me de la que va viatjar amb nosaltres fa deu anys en la maleta cap a Espanya. Estava col·locada damunt el televisor i, mentre la pantalla ens mostrava les imatges de la realitat de portes cap a fora de casa, la rosa ens recordava el país deixat enrere. Mirant aquell aparell teníem al davant els dos mons que compartíem. Recorde que no et deixàvem que tocares la rosa, no fóra que els grans d'arena es desferen. Deu anys hi va estar, deu anys mirant-la i tenint present d'on veníem. I la rosa te la vas quedar tu per tenir-nos sempre davant. Ara hem fet una cosa semblant: tenim damunt del televisor de la casa d'Alger un ram de romaní collit a la serra de la Marionna, serra estimada que durant tant de temps ens va envoltar. Mirant la planta dia a dia tenim present eixa terra. Són símbols que també demostren tothom que el vincle encara continua. Tu conserves la rosa d'arena que t'uneix amb Algèria i nosaltres preservem el romaní que ens recorda Espanya.

Ens acomiadem. Esperem que no estiga lluny el dia en què ens donem, tots cinc, una forta abraçada. Ta mare i jo ho desitgem amb força i els teus germans la reclamen cada dia.

Fins prompte, la calor sufocant d'estos dies és insuportable. Hi ha jornades que note més xafogor ací a la capital que al desert, malgrat estar més al Sud. Sembla mentida però és cert. La calor d'Alger és molt humida i apegalosa i la del desert, més seca. Pot ser també que les hores caloroses del desert es passen a l'ombra i es treballa quan el sol s'ha amagat. Tal volta. Siga com siga ara, en estos moments, recorde i enyore les nits fresques passades sota les estrelles. Envege els somnis imaginats quan tinc de llit l'arena del desert, on s'ha d'estar a l'aguait per si de cas algun escorpí vol anar a fer-te companyia.

De nou, abraçades amb estima.

Hassan

8

Els meus sogres, Hassan i Amina, vingueren a Espanya quan este país, després de quaranta anys, començava a obrir les portes a la resta del món. El país no estava habituat a rebre treballadors de fora de les fronteres i va ser una novetat per als espanyols començar a tenir veïns estrangers. Els pares de Hamid, arribaren a Espanya per mig d'una empresa que tenia la seu principal a Orà i extensions per altres ciutats del país. L'empresa treballava el tèxtil i estava finançada per capital francès. En eixos moments havia decidit eixamplar fronteres. Hassan seria l'únic àrab traslladat perquè tots els directius de la seu espanyola eren francesos. L'empresa d'Orà va pensar que Espanya era un bon lloc per a la nova empresa perquè, front la imminent mort de Franco, s'havia començat una política d'obertura i s'esperaven canvis en l'àmbit econòmic. Buscant la zona més adient per instal·lar-se, l'empresa va apostar per obrir-se camí en una vall de la mediterrània situada estratègicament entre dues províncies. Era el lloc idoni: al sud de València i al nord d'Alacant. Les vies de comunicació entre tantes muntanyes no eren les més adients però hi havia un avantatge, en la zona havia empreses tèxtils i es dominava el tema. Als promotors no els importava la competència, cadascú tenia el seu terreny, només pensaren que els possibles treballadors de la zona ja dominarien els fils. El pare de Hamid des de ben jove havia estat a l'empresa, la qual havia anat evolucionant i variant els seus productes, sempre dins del tèxtil, al ritme de l'oferta i la demanda. I la tasca del meu sogre també va anar variant segons les necessitats. Hassan estava ben considerat dins l'engranatge empresarial; no se'n queixava, ocupava l'últim lloc entre els privilegiats i el primer escalafó entre la resta del personal. Un dia, sense esperar-ho, li oferien el trasllat. En la fàbrica ningú dels treballadors sabia de les intencions d'expansió i va ser el primer de conèixer la notícia. Esta vegada els amos li oferien un canvi molt radical i poc temps per pensar-ho. Hassan ho va considerar un privilegi. Sabia que el seu treball era valorat i mai es va queixar del tracte rebut a l'empresa, malgrat les reticències sempre presents quan es tractava d'algun assumpte francès o de la dominació sobre Algèria. Però això era altra. Segons li digueren, al veí país on l'enviaven, tendria un càrrec d'administratiu i hauria de ser mediador quan s'havia de parlar l'àrab o el francès. Això no era problema, el francès el parlava i l'escrivia a la perfecció. Algun benefici hauria de traure de la imposició de la llengua a l'escola durant el domini francès.

La idea de canviar de país no li desagradà malgrat no saber què passaria. Hassan se n'anava d'Algèria amb un contracte de treball sota el braç i un sou que trobava immillorable. Era un bon començament. A Amina, la meua sogra, també li agradà la idea. Estimava el seu país però no estava d'acord amb algunes de les lleis que el regien. El canvi de vida seria una oportunitat per alliberar-se temporalment de les reixes que l'apressaven.

Així que els meus sogres, després de deu anys de casori i amb un fill menudet encara, decidiren agafar la maleta i traslladar la casa de lloc. L'únic que feren va ser seguir les directrius del cor i deixar de banda els consells familiars sobre la imprudència d'anar-se'n a un país del qual poc se sabia i a més a més, no era musulmà. Els pares de Hassan, Rachid i Sara, tenien por que oblidaren la tradició, tenien por que s'allunyaren d'Al·là i dels seus ensenyaments, també en tenien els pares d'Amina, Karim i Hafsa. Era normal que tots els familiars que els envoltaven tingueren reticències. La vida que anaven a viure era desconeguda per tothom. Al capdavant, malgrat totes les opinions contràries, decidiren agafar el vaixell del port d'Orà cap a Alacant. Una vegada hi arribats, l'empresa els facilitaria tot el necessari fins al traslladat a la vall valenciana.

I començaren una nova i incerta vida que no sabrien com esdevindria. Va ser una decisió ràpida, sense temps de madurar les conseqüències d'enfonsar-se en altra mentalitat diferent a la pròpia, en altre idioma, en altra manera de viure. No pensaren què passaria amb el fill Hamid, qui des d'aleshores deixaria de tenir contacte permanent amb altres xiquets àrabs, ni en el futur de tots en acabar el present que anaven a viure. Hassan i Amina actuaren per intuïció pensant que els seria beneficiós.

Imagine que tots dos, després de l'experiència viscuda poden fer un llistat dels beneficis rebuts per viure a Espanya. Jo tinc clars uns dels aconseguits, vosaltres, Said i Sara. Ja podeu donar les gràcies als vostres iaïos per tenir tanta decisió i iniciativa. Si no hagueren vingut a Espanya, el vostre pare i jo no s'haguérem conegut i vosaltres dos no estaríeu en este món.

No va ser fàcil per al vostre pare ni per al iaïos el contacte inicial amb els espanyols. Tampoc viure el moment polític, novetat per a tothom. A l'escola, amb els seus ulls negres i la pell fosca, delatora de la diferència, el vostre pare ho va tenir difícil, almenys en un primer moment. Enyorava els amics deixats a Algèria i a més eren massa les sensacions noves rebudes de sobte, sobretot la llengua. La gent del carrer no parlava de la mateixa manera que al seu país. I si no era poc, per anomenar una cosa, l'escola emprava unes paraules diferents a les dites per la resta de la gent del carrer. Era un embolic molt gran, incompreensible en els primers dies d'arribada. Després s'assabentaria que a l'escola es parlava la llengua castellana i la que escoltava per tot arreu era la valenciana. Per sort era molt espavilat i no li va costar gens aprendre les dues maneres de parlar. Ja des de menut el vostre pare apuntava facilitat per als idiomes. Ara se somriu quan recorda els moments quan els companys li gesticulaven de manera exagerada per fer-se entendre i com, no sabia per quina raó, li parlaven en veu més forta que a la resta dels companys.

Estes històries les conegueu fills, us les ha contat més d'una vegada. Ja sabeu dels esforços d'aquell primer mestre, per fer-se entendre parlant-li en un francès incompreensible i barrejat amb vocables espanyols. També com va començar a comunicar-se amb la resta de gent, mesclant totes les llengües que sabia i les noves que estava rebent de fora. Són exemples de com amb constància i gana de millorar s'aconsegueix allò que es vol. El vostre pare ho va captar de primeres. En poc temps ja sabia parlar el valencià i el castellà, totes dues, clar és, amb unes incorreccions inicials que amb el temps va anar perfeccionant. Té certa gràcia recordar anècdotes passades i se'n riu de les situacions que aleshores va viure. I riu perquè la distància esborra els mals records patits i les petjades amargues donades.

És que no sols li venia de nou la manera de parlar, estava en un país distint al seu, en una escola desconeguda on s'empraven uns llibres que no entenia, i sobretot en un entorn on els altres eren diferents. Atentament observava els companys de l'escola, els mestres, tot el venedor del pa, la senyora del quiosc... eren tan blancs i descolorits de pell... Fins i tenia uns veïns on tots el de la casa, menys la mare, tenien el cabell del color del safrà. No hi havia cap xiquet que tinguera la pell tan fosca com ell. Eixa sensació conscient de diferència el va impulsar, els primers dies, a arraconar-se. La inseguretad el portaria a desconfiar quan algun company de bona fe se li acostava i el convidava a jugar. A mesura que passaven les setmanes la seua ment desperta anà confiant, fins a formar part d'una colla d'amics que acabaren units com una pinya. Però no tots eren igual com els seus nous amics. Hi havia uns xics majors que el miraven mal. Eren mirades amb intimidació, sovint acompanyades d'insults i frases de menyspreu. Aquells ignorants expressaven rebuig a la seua raça i a la seua religió, Moro ves-te'n al teu país, va sentir en més d'una ocasió, i va haver de callar, perquè si obria la boca era pitjor, sobretot si tenia en compte que aquells grandots eren més alts i més forts que ell. Una vegada es va sorprendre de la resposta de la seua colla front a una amenaça semblant. Aquells companys de joc i d'aula contestaren els insults sense por a les represàlies. Amb valentia digueren que el seu amic, el moro, tenia un nom i que anava a fer el que li donara la gana, que si els molestava veure'l, que se n'anaren ells, i afegiren en veu forta i clara, que més valia tenir-lo a ell com amic que no a tots ells junts. La resposta dels seus amics no va agradar als mil hòmens covards que l'amenaçaven, però sorprenentment callaren en adonar-se de l'alè dels menuts enfrontant-se. Els majors se n'anaren i deixaren d'assetjar. Per sort va ser així de fàcil. Al llarg dels anys trobaria més mirades inquisidores de rebuig però el vostre pare ja no feia cas i sempre tendria present l'acte d'atreviment dels seus benvolguts amics.

Els iaïos tampoc sabien com actuar front tanta novetat, l'escola del fill, el poble, el veïnat... tot era nou i diferent. Quan acudien al col·legi anaven amb temor, aquells mestres sempre estaven demanant papers i complicacions. Com anaven a pensar que en sorgirien tantes...! Al principi era el iaïo qui anava a tractar els assumptes de l'escola perquè era l'únic capaç de fer-se entendre. Es quedava allunyat de la resta de pares. Notava totes les mirades escodrinyant-lo i no li agradava ser tan observat. Amb el temps eixa sensació ja no la notaria o tal volta s'hi va acostumar. Quan la iaïa va començar a defensar-se en castellà va decidir anar més sovint a l'escola perquè era una manera de conèixer altres mares. Així que el sentiment estrany del que és desconegut va anar desapareixent i fent-se tot familiar. La gent anava coneixent-los i trobant les virtuts que tenien. I ells anaven descobrint com eren els espanyols i confiant en ells.